Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 96 № 18419) | 1990 оной апрелиин 25, среда | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй обкомдо, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, профсоюзуудай соведтэ ба ВЛКСМ-эй обкомдо

1990 оной 1 кварталда мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ тушааха талаар районуудай социалис мүрысөөнэй дүнгүүд тухай.

КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профсоюзуудай совет болон ВЛКСМ-эй обком 1990 оной нэгэдэхи кварталай туршада мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ тушааха талаар районуудай социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые хаража үзөөд, иимэ тогтоол багалан абаба:

мяха худалдаха түсэбөө 133 процент, һү—133 процент дүүргэжэ, нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, һү үйлэдбэрилгээ 15 процентээр, гүрэндэ худалдалгаяа 25 процентээр дээшэлүүлһэн **Яруунын райондо** нэгэдэхи һуури олгожо, КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, профсоюзуудай соведэй болон ВЛКСМ-эй обкомой дамжуулгын Улаан туг, 1200 түхэриг мүнгэн шангайгаар барюулха;

хоёрдохи һуури **Ахын райондо** олгожо, 800 түхэригэй мүнгэн шангаар урмашуулха. Тус район мяха худалдаха түсэбөө 107 процент, һү 153 процент бэелүүлжэ, үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, һү үйлэдбэрилгээ 15 процентээр, гүрэндэ худалдалгаяа 56 процентээр дээшэлүүлһэн байна.

Социалис мүрысөөнэй дүрим бэелүүлээгүй дээрэһээнь гурбадахи һуури олгогдохогүй.

1990 оной нэгэдэхи кварталда мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ худалдаха талаар Захааминай, Тарбагатайн, Прибайкалиин районууд һайшаан тэмдэглэгдэһэн байна.

КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профсоюзуудай совет болон ВЛКСМ-эй обком 1989 ондо дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолжо, арадай ажахын түрүүшүүлые республикын Хүндэлэлэй самбарта оруулха гэжэ шиидхэбэ.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет болон профсоюзуудай совет арадай ажахын ба үйлэдбэриин түрүүшүүлтэй уулзалгануудые хэжэ, республикын Хүндэлэлэй самбарта оруулха тухай үнэмшэлгэнүүдые тэдэнэртэ барюулха байна.

«Правда Бурятии», «Буряад үнэн» гэжэ республиканска газетэнүүд Хүндэлэлэй самбарта оруулагдаһан түрүүшүүлэй списогые толилхо түрүү дүй дүршэлые, үйлэдбэриин новаторнуудай туйлалтануудые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ ёһотой.

КПСС-эй ОБКОМДО

КПСС-эй обкомой бюрогой заседани боложо, «Правда Бурятии» газетэдэ тогтоһон хангалтагүй байдал тухай асуудал хаража үзэбэ. Хубилган шэнэдхэлгын эрхэ байдалда журналистикын ажал ябуулгые нарижуулан һайжаруулха, толилогдоһон материалнуудайнгаа шанарые дээшэлүүлхэ ба үрэ нүлөө һайн болгохо талаар газетын редакци зарим тэды хүдэлмэри ябуулна гэжэ тэмдэглэгдээ. Гэхэ зуура кадрнуудтай хүдэлмэриин һулаар ябуулагдаһанһаа, тэдээндэ табигдадаг эрилтын бага байһанһаа, зарим хүдэлмэрилэгшэдэй харюусалгын доогуур байһанһаа уламжалан, шахардуушаг байдал редакциин коллективтэ тогтоо гэжэ мүн лэ тэмдэглэгдээ.

Редакционно коллегиин үүргэ газетын редакциин ажал ябуулгада нүлөөгүй, тэрэнэй хүдэлмэри ёһын тэдысэ эмхидхэгдэнэ. Энэ болон бусад дутуу дунданууд коллективэй зохёохы байдалда муугаар нүлөөлжэ, журналистнуудые хэдэн бүлэг болгожо таһалаа, толилогдодог материалнуудтаа харюусалгагүй байлга бии болгоо, газетын шанарта муугаар нүлөөлнэ.

Хүдэлмэридэнь бии байгаа дутуу дундануудыень КПСС-эй обкомой бюро заагаад, коллективтэнь тогтоһон байдалые һайжаруулха талаар, мүнөөнэй эрхэ байдалда областной партийна организациин ба республикын ажалшадай бэелүүлжэ байһан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ газетын үүргэ дээшэлүүлхэ талаар хэмжээнүүдые абахыень «Правда Бурятии» газетын редакцида дурадхаа.

Бэеынь муудажа, пенсидэ гараха болоһонтойнь дашарамдуулан, «Правда Бурятии» газетын редакторай уялгануудһаа сүлөөлхэ тухай И. В. Казанцевай гуйлтые хангаха тухай КПСС-эй обкомой бюрогой тогтоол баталагдаба.

«Правда Бурятии» газетын харюусалгата секретарь Р. А. Гаязовые КПСС-эй обкомой мэдэлдэ дуудаха тухай шиидхэбэри мүн лэ абтаһан байна.

Хүдэлмэриингөө үрэ дүнгүүдэй түлөө, коллективтээ зохёохы ба хэрүүл шууяагүй эрхэ байдал тогтоохын түлөө коммунистнуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые абахыень редакциин партийна бюродо (нүхэр И. И. Игумнов) дурадхагдаа.

Редакциин коллективэй хүдэлмэридэ эли болохо туһа хүргэхэ, нюултагүй мэдээсэлгын ба хамта зүбшэн хүдэлмэриез ябуулхын аша туһада хүдэлмэришэн ангиин, таряашадай, партийна болон ниитын эмхинүүдэй, газетые бии болгошодой түлөөлэгшэдые газетын редакционно коллегидэ оруулха гэжэ КПСС-эй обкомой үзэл сурталай хүдэлмэриин таһагта (нүхэр В. М. Горлов) дурадхагдаһан байна.

ССССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

Юуень абалтай, юуень орхилтойб?

Налогууд тухай Хуулиин проектнүүдые зохёоходоо, депутадууд комитедүүд болон комиссинуудта һара тухай саг соо эршэмтэйгээр худэлхэ ушартай болоһон байна. Энэ хуулиин проектнүүд хоёрдохи уншалгаар СССР-эй Верховно Соведэй апрелиин 23-да болоһон гурбадахи сессиин үзэмжэдэ табигдаһан байгаа. Хүдэлмэриин шэнэ недели Национальностьнуудай Соведтэ үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдээр эхилбэ.

«СССР-эй эрхэтэдһээ, гадаадын эрхэтэдһээ, эрхэтэн бэшэ хүнүүдһээ олзын налог абаха тухай» Хуулиин проектын шэнэ вариантда ямар хубилалтанууд оруулагдана гээшэб? Түсэблэлгын ба бюджетно-мүнгэн һангай комиссиин гэшүүн **В. А. Губарев** энэ асуудалда харюусаба. Бага салин хүлһэ абадаг эрхэтэдтэ социальна хүнгэлэлтэнүүд нилээд үргэдхэгдөө. Налог ашагдадаггүй салин хүлһэнэй хэмжээн һарадаа 100 түхэриг хүрэтэр дээшэлүүлэгдэнэ. 101-һээ 150 түхэриг хүрэтэр салин хүлһэ абадаг хүнүүдэй олзын налог горитойгоор хороогдохоор хараалагдана. Эдэ хүнгэлэлтэнүүд 40 миллион шахуу ажалшадта хабаатай байна. Эдэнэй ашаг олзонууд 2,5 миллиард түхэригөөр дээшэлхэ юм.

Эхэ-геройнууд налогуудһаа сүлөөлэгдэхэ. Хүреэлэлгын үедэ Ленинградта ажаллаһан эрхэтэдтэ олзын налог 30 процентээр хороогдохо. Хүнгэлэлтэнүүдэй дэлгэрүүлэгдэхээр хараалагдаһан бусад ажалшадые үгэ хэлэгшэ нэрлэһэн байгаа. Тусхайлбал, тэдэнэй байгуулагдаһан сагһаа хойшо хоёр жэлэй хугасаа соо таряашадай ажахынуудай гэшүүд налогуудые түлэхэгүй юм. Уласхоорондын, бүхэсоюзна ба республиканска конкурснуудта, мүрысөөнүүдтэ абтаһан шангуудай сэнгүүдтэ налог ашагдахагүй. Энэрхы сэдьхэлэй олохон жасануудта налог тохогдохогүй байна. Ашаг олзын декларациин зууршалан дурадхагдаагүй байһанай түлөө экономическа хизаарлалгануудые тогтоохоор дурадхагдана.

Эдэ дурадхалнуудай баталагдан абтаха гү, али үгы байһые зүбшэн хэлсэлгэнүүд харуулхал.

СССР-эй финансын министр **В. С. Павлов** депутадуудай хэдэн асуудалда харюусахадаа, Афганистанда алба хэһэн сэрэгшэдтэ 50 процентын хүнгэлэлтэ тогтоохые дурадхаба. Палатын гэшүүд энэ заһабариие, мүн түсэблэлгын ба бюджетно-мүнгэн һангай комиссиин гол дурадхалнуудые дэмжэһэн байгаа. Зарим депутадуудай имагтал өөһэдынгөө гэхэ гү, али цехоэ аша туһые сахин хамгаалха һэдэлгэнүүдые гаргаашье һаань, бүлэг бүлэгүүдээр дуугаа үгэһэнэй һүүлээр хуули олонхиин дуугаар баталагдан абтаба.

«СССР-тэ һамга абаагүй, ганса бэе ба бага бүлэтэй эрхэтэдтэ налог тохолгые шата шатаарнь болюулха тухай» Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэлтэ һураггүй түргөөр үнгэрһэн байгаа. Ороной мүнгэн һангай байдалай орёо хүшэр эрхэ байдалда һамга абаагүй хүнүүдтэ налог тохолгые болюулха ябадалые түргэдхэхэ гэһэн дурадхал үшөөл бэелүүлэгдэхээр бэшэ байна гэжэ Түсэблэлгын ба бюджетно-мүнгэн һангай комиссиин гэшүүн **Н. С. Феськов** шэнэ проектые дурадхахадаа, депутадуудые этигүүлбэ. Шэнэ документ гүнзэгыгөөр заһагдаха ёһотой гэжэ парламентаринар зүбшөөбэ. Хэдэхэн хүн тэрэниие буруушаажа дуугаа үгэһэн байгаа.

Удаань депутадууд зүблэхэ зүйлэй хоёрдохи асуудалые зүбшэн хэлсэжэ захалба. Энэ асуудал тон шухала удха шанартай гэжэ СССР-эй элүүрые хамгаалгын шэнэ министр **И. Н. Денисов** үгэ соогоо найруулан тодорхойлоо. СССР-тэ СПИД-ээр үбдэһэн түрүүшын хүн 1987 оной март һарада элирүүлэгдээ һэн. Харин мүнөө 55 миллионһоо дээшэ хүниие шалгажа үзэхэдэнь, 12 республикада иимэ үбшэнгөөр үбдэһэн мянгаад хүн элирүүлэгдээ. Манай орон дотор иимэ үбшэнгөөр үбдэһэн хүнүүдэй олонхинь гадаадаһаа ерэһэн зон гэжэ һая болотор һанаагаа тэгшэлдэг байгаабди. Тиин энэ «гээгдэлнай» дары түргөөр усадхагдаба: манай орондо ажаһуудаг хариин гүрэнэй 502 эрхэтэд, 484 совет эрхэтэд иимэ үбшөөр үбдэнхэй.

Энэ хүндэ хүшэр үбшэнтэй тэмсэхэ, һэргылэмжын хүдэлмэри ябуулха асуудалнуудай талаар хуулиин проектые зарим министерствэнүүд, албан зургаанууд, институдууд бэлдэһэн байгаа. Иимэ үбшэнгөөр нэрбэгдэһэн хүнүүдые хуулиин ба социальна талаарнь хамгаалха хэрэгые хангаха, вирусые дэлгэрүүлэн тараалгын аюулһаа бүхы хүн зониие хамгаалха, мэргэжэлтэ уялгануудаа һайнаар бэелүүлхын, врачай нюусые тарааһанай түлөө медицинскэ ба фармацевтическэ хүдэлмэрилэгшэдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн хэдэн тон шэнэ дүримүүд тэрээн соо бии байна. Заабол гэршэ болохо, һэргылэмжын адаглалга хэхэ ёһо гурим, үндэһэ баримтанууд энэ хуули соо тодорхойгоор найруулагданхай.

СПИД үбшэнһөө һэргылхэ талаар онсо тусхай зорилготой комисси байгуулхыень СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха гэһэн дурадхал сесси дээрэ соностобо. Тэрэ зохихо гүрэнэй программа зохёохо зэргэтэй. Энэ асуудалые шиидхэлгын материально-техническэ үндэһэ һуури, медицинын нүлөө ехэтэй нэбтэрүүлгэ (мүнөө тэрээндэ жэлдээ хүн бүхэндэ 7 мүнгэн гаргашалагдана), һайхан сэдьхэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ тухай эндэ хэлэгдэнэ.

Дурадхагдаһан хэмжээнүүд энэрхы һайхан сэдьхэлэй шэнжэтэй байна. Энэ үбшэнгые дэлгэрүүлэн тараалгада гэмтэй байһанайнь түлөө харюусалгые шангадхаха шухала гэжэ парламентын Арад зоной элүүрые хамгаалха талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Ю. И. Бородин**, СССР-эй Медицинын эрдэмэй академиин президент **В. И. Покровский** болон бусад үгэ хэлэгшэд мэдүүлхэ зуураа, медицинын, социальна ба юридическэ асуудалнуудай хамтаараа шиидхэгдэхэ байһан тухай ажаглалтануудыю хэбэ.

Энэ Хуулиин проект нэгэн дуугаар баталагдан абтаа.

Үдэһөө хойшо Союзай Соведэй гэшүүд Кремль соохи палатануудай заседанинуудай зал соо сугларба. Тэдэнэр эдэ бүхы асуудалнуудые хаража үзэһэн байгаа. «СССР-эй эрхэтэдһээ, гадаадын эрхэтэдһээ, эрхэтэн бэшэ хүнүүдһээ олзын налог абаха тухай», «СССР-тэ һамга абаагүй, ганса бэе ба бага бүлэтэй эрхэтэдтэ налог таталгые шата шатаарнь болюулха тухай» Хуулинуудай проектнүүд налогой гуримые хубилгалгын түрүүшын шата болоно гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ.

Манай общество дотор ашаг олзын талаар хүнүүдэй хубаарилга эли бодо боложо байна. Олохон ушарта энэмнай үнэн зүб бэшэ байһаар. Энэ ушар социальна ба экономическа оршон байдалда хангалтагүй муугаар нүлөөлөө. Налогууд тухай хуулинууд аша үрэ ехэтэй ажалые урмашуулха, социальна хүндэ хүшэр байдалые һуларуулха арга олгохо уялгатай. Палатын диилэнхи олонхи депутадууд энээнэй түлөө дуугаа үгэбэ.

Үглөөнэй заседанида хабаадаһан нүхэдтөөл адли, Союзай Соведэй гэшүүд СПИД үбшэнгые һэргылхэ тухай Хуули баталан абаа.

Палатануудай заседанинууд ами амяраа апрелиин 24-дэ үргэлжэлүүлэгдээ.

(ТАСС).

АЖАЛАЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ ТОДОРБО

Республикын хүндэлэлэй самбарта оруулагдаһан Буряадай АССР-эй арадай ажахын түрүүшүүлэй список

Абдеева Валентина Ефимовна — Улаан-Үдын почтамтын телеграфна участогай начальник.

Аверин Михаил Георгиевич —«Гусиноозёрская» шахтын проходчигуудай бригадын бригадир.

Барсуков Геннадий Фёдорович — Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй котельнэ цехэй ахалагша мастер.

Беспрозванных Вера Ильинична — Улаан-Үдын хилээмэнэй комбинадай хилээмэнэй зүйлнүүдэй цехэй эһээбэри худхагша.

Бимбаев Георгий Мархаевич — Хориин районой Үдын совхозой ахалагша хонишон.

Блинников Александр Александрович — СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ «Теплоприбор» заводой ахамад инженерэй орлогшо.

Бурлаков Степан Федосович — Железнодорожно районой һуралсалай-үйлэдбэриин комбинадай директор.

Буянов Иван Александрович — Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын заводой дизельнэ цехэй слесарьнүүдэй бригадир.

Варнакова Римма Романовна — Улаан-Үдын гадар трикотаж фабрикын оёдолшон.

Васильев Владимир Альбертович — СССР-эй 60 жэлэй ойн нэрэмжэтэ Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай Холтоһоной уурхайн сэбэрлэлгын забойн хүдэлмэришэн.

Васильева Антонина Трофимовна — Прибайкалиин районой Прибайкалиин совхозой һаалишан.

Володин Валерий Николаевич — «Бурятжилкомхоз» гэжэ ТПО-гой «Бурятводоканал» гэжэ республиканска үйлэдбэриин нэгэдэлэй газоэлектрогагнууршан.

Воробьева Анна Ивановна — Улаан-Үдын Ленинэй орденто мяханай комбинадай шубуудые тушаажа абагша.

Галаев Алексей Иванович—«Бурятавтотранс» үйлэдбэриин нэгэдэлэй Северобайкальскын автотранспортна предприятиин жолоошон.

Галсанов Лобсон Максарович — Ахын районой В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой үхэр адуулагша.

Гаценко Виктор Фёдорович —«БАМтоннельстрой» гэжэ барилгын захиргаанай 19-дэхи тоннельнэ отрядай проходчигуудай бригадир.

Глазков Александр Викторович — Хандагатайн модоной комбинадай модо зөөдэг машинын жолоошон.

Голяк Александр Иванович —Ципиканай приискын участогай бульдозерой машинист.

Горбачёв Николай Борисович — городой медицинскэ түргэн туһаламжын больницын экстернэ хируругиин отделениие даагша.

Горбиков Алексей Гаврилович—«Бурятгражданстрой» гэжэ үйлэдбэриин-барилгын нэгэдэлэй 1-дэхи СМУ-гай звеное даагша.

Гребенщиков Михаил Филиппович—«Жилгражданстрой» трестын 1-дэхи СМУ-гай модошо дархашуулай бригадир.

Денисов Валерий Петрович —Улаан-Үдын автотранспортна предприятиин жолоошон.

Драгина Таисья Ивановна— Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай ахалагша дессинатор.

Дроздовский Геннадий Яковлевич—Буркоопсоюзай правлениин автобазын жолоошон.

Елбонов Михаил Гомбоевич —Буряадай АССР-эй арадай артист, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай артист.

Жапова Пылжит Раднаевна —Захааминай районой Дүтэлүүрэй совхозой һаалишан.

Жигмытов Булат Доржиевич — «Востоксибэлектромонтаж» трестын Улаан-Үдын хэбсаргалгын захиргаанай түсэблэлгын-үйлэдбэриин таһагай начальник.

Жилин Сергей Андреевич— Кабанскын районой «Шергинский» совхозой механизатор.

Жулябин Алексей Дмитриевич—ТЭЦ-эй ахалагша содовщик.

Заболотный Петр Николаевич—Сэлэнгын ЦКК-гай Соёлой ордонгой директор.

Иванов Сергей Николаевич —Хүртэйн леспромхозой самоходно погрузчигай машинист.

Ильков Илья Тимофеевич— «Бурятавтодор» гэжэ проектно-заһабарилгын-барилгын нэгэдэлэй 3-дахи ДСУ-гай бульдозерой машинист.

Калашников Демьян Мартемьянович—Улаан-Үдын шэлэй заводой ВВС-эй машинануудай машинист.

Коваленко Владимир Степанович—Яруунын загаһанай заводой загаһа барилгын бригадын бригадир.

Козлов Вагантий Федорович —Загарайн районой Үнэгэтэйн совхозой машинаар һү һаалгын оператор.

Колмакова Екатерина Михайловна—Улаан-Үдын прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй электрическэ машинануудай ба аппарадуудай обмотчик.

Красикова Мария Чагдуровна—Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой Дэдэ-Юрөөгэй һүнэй фермын һаалишан.

Куприянова Мария Федоровна—Бэшүүрэй районой Охин-Булагай совхозой һаалишан.

Лунтовский Николай Николаевич—Улаан-Үдэ станциин локомотивно-депогой электровозой машинист.

Малыгин Иван Васильевич— Ивалгын оньһожоруулагдамал ой модоной ажахын Гүрэльбын лесничествын лесник.

Маниева Людмила Александровна—Республикын «Промтовары» гэжэ худалдаа наймаанай нэгэдэлэй магазинуудай нэгэдэмэл дирекциин 3-дахи магазинай наймаалагша.

Мордеев Александр Олегович—«Бурятглавснаб» гэжэ автотранспортна предприятиин жолоошон,

Овцев Виктор Георгиевич — «Бурятэнергострой» трестын 2-дохи СМУ-гай шулуушан.

Першин Иван Николаевич— «Бурятавтотранс» нэгэдэлэй Улаан-Үдэ хотын 2-дохи ГАП-ай «КаМАЗ-уудай» талаар мастер.

Петух Валерий Павлович— 575-дахи СМП-гэй бетонщик.

Пискунова Наталья Ивановна —Тарбагатайн районой «Маяк» колхозой һаалишан.

Полянский Петр Николаевич —«Татарский Ключ» гэжэ карьероуправлениин токарь.

Потеев Цыдып Казанович— Хэжэнгын районой Загаһатын совхозой тракторно-тараан ажалай бригадын бригадир.

Рахматулин Ильгаз Зуфарович—Хяагтын районой «Пограничный» совхозой аренднэ коллективэй звеное даагша.

Савельев Павел Евстигнеевич—Улаан-Үдын авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй хабсаргагша-таблагша.

Саган Галина Михайловна— Баргажанай районой Баргажанай совхозой һаалишан.

Саранцев Павел Григорьевич —Ивалгын леспромхозой модо зөөдэг автомобилиин жолоошон.

Свинкина Анна Самуиловна —Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой һаалишан.

Соловьева Галина Дмитриевна—Улаан-Үдэ хотын 2-дохи интернат һургуулиин хүмүүжүүлэгшэ.

Сынсунай Фенья Иванович —Баунтын районой Джилиндын совхозой үхэр адуулагша.

Сыренов Борис Шахтанович —«Бурятмебель» гэжэ мебель бүтээлгын, модо болбосоруулгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй 5-дахи разрядай модошо дархан.

Темирянц Никита Аракелович—Хойто-Байгалай районой «Тыйский» совхозой һүнэй фермын арендна бригадир бригадир.

Тимошенко Любовь Григорьевна —үйлэдбэриин оедолой «Туяана» нэгэдэлэй гол предприятиин гэртээ ажалладаг оёдолшон.

Торшонов Валерий Моисеевич—Улаан-Үдын авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй слесарь.

Трифонов Михаил Потапович—«Бурятгражданстрой» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй барилгые оньһожоруулгын захиргаанай жолоошон.

Тугаханова Соелма Самбуевна—Яруунын районой Исэнгын совхозой һаалишан.

Тюрюханов Федор Андреевич—Онохойн модоной комбинадай жолоошон

Урбакова Вера Александровна—Столовонуудай 2-дохи трестын «Одон» ресторанай тогоошон.

Федотов Виктор Глебович — Тимлюйн цементын заводой «Помола» цехэй электромонтер.

Филиппов Валентин Михайлович—Северо-Байкальск станциин локомотивна депогой электровозой машинист.

Халудорова Лыгзема Владимировна — Түнхэнэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой һаалишан.

Хомякова Анастасия Петровна—«Бурятобувьбыт» нэгэдэлэй гутал эсхэгшэ.

Цыбикова Сырма Гармаевна —Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой һаалишан.

Цыдендамбаева Сэсэгма Цыденовна — Ивалгын районой «Байгал» гэжэ һуралсалай ажахын һаалишан.

Шапцов Андрей Иванович— Элхиин авто-заһабарилгын заводой электро-гагнууршадай бригадир.

Шитиков Александр Николаевич—«Бурятстрой» гэжэ территориально-барилгын нэгэдэлэй 1-дэхи автобазын жолоошодой бригадир.

Шестаков Георгий Степанович—Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой тэжээл буйлуулгын звеное даагша.

ПРЕЗИДЕНТЫН ХЭБЛЭЛЭЙ СЕКРЕТАРИИН БРИФИНГ

СССР-эй Президентын хэблэлэй секретарь А. А. Масленников апрелиин 23-да Москвада брифинг үнгэргэхэдөө, СССР-тэ экономическа реформо бэелүүлгын асуудалнууд тухай дэлгэрэнгыгээр тогтоһон байгаа. СССР-эй Президентын соведэй ба СССР-эй Федерациин соведэй үнгэрэгшэ неделидэ болоһон хамтын заседаниин дүнгүүд тухай тогтоо.

Дүрбэн һарын урда тээ баталагдаи абтаһан правительственна программа бэелүүлгын ябасаар сэдьхэлээ ханаагүй байһанаа заседани дээрэ мэдүүлбэ гэжэ хэблэлэй секретарь тэмдэглээ. 1

СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табигдаһан 15—18 хуулинууд тухай эндэ хэлэгдэнэ. Экономическа реформын хуулиин үндэһэ һуури бэлдэгдэжэ байна. Тиихэтээ хамта хубилалтануудай социальна хойшолонгуудые наринаар хараада абаха шухала. Ушар иимэһээ али бүхы хубилалтанууд, тэрэ тоодо юумэнэй сэнгүүдые хубилгалга нэн түрүүн хүн зоной социальна һуудал байдалые лаб хамгаалха онол аргануудаар заабол хангагдаха.

Экономическа хубилалтануудай асуудалнуудта тогтожо хэлэхэдээ, брифингые хүтэлэгшэ Литвагай харилсаанай асуудалнууд тухай тогтобо.

Москвагай түбтэ митингнүүдые үнгэргэлгые гуримшуулха тухай СССР-эй Президентын Указые тайлбарилхадаа, иимэ хизаарлалганууд, олохон оронуудта, жэшээнь, Великобританида бэелүүлэгдэдэг юм гэжэ брифингые хүтэлэгшэ тэмдэглээ. (ТАСС).

МҮНХЭ ... РАСХААЛ

...эй ГҮРЭНЭЙ СОВЕДЭЙ ...РЕМЬЕР ЕРЭБЭ

Хабарай тарилга-90

ШАНГА ТЭМСЭЛЭЙ ЭХИН ДЭЭРЭ

Үдэр, хоногуудай үнгэрхэ бүри хабарай поли, сабшалан дээрэ үргэнөөр ябуулагдаха харюусалгата хүдэлмэриин хаһа улам ойртоно. Республикымнай дулаан уларилтай зарим урда районуудай колхоз, совхозуудта хүрьһэнэй шииг нойто барихаар хахалагдаһан газараа борнойлхо хүдэлмэри эмхитэйгээр ябуулагдаа. Тиихэдэ һайрам тогтоожо газараа ундалуулха, поли, сабшаландаа наг шэбхэ зөөжэ тарааха ажалай үргэдэжэ байһан тухай һаяхан Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй заседаниин зал соо боложо үнгэрһэн агрономическа албанай хүдэлмэрилэгшэдэй заншалта зүблөөндэ хабаадагшад дэлгэрэнгыгээр хэлээ һэн.

Жэл бүхэндэ хабарай тарилгын урда тээ эмхидхэгдэжэ үнгэргэгдэдэг заншалта энэ зүблөөе нээһэн партиин обкомой хоёрдохи секретарь К. А. Албашеев оролто үгэ хэлэхэдээ, байгша ондо республикын ургаса ургуулагшадай урда асари ехэ зорилгын табигдаад байһан тухай тогтожо хөөрөө.

Хабарай тарилгын, мүн ургаса харуулалгын үедэ сагай уларилай ямараар хубилха, ямар болоод байха гэхэ гү, али эртын хура бороогой, илангаяа ургамалда хэрэгтэй шииг нойтоной хэзээ, ямар сагта орохо тухай багсаамжалгааа республикын гидрометобсерваториин директор В. И. Татарников зүблөөндэ хабаадагшадта дуулгаа.

Удаань Буряадай агропромышленна союзай түрүүлэгшын орлогшо Б. С. Разгус республикын колхоз, совхозуудай, хүдөө ажахын предприяти, нэгэдэлнүүдэй, ургаса ургуулагшадай, луговодуудай, мелиораторнуудай, байгша ондо хараалһан түсэб, зорилгонууд тухай дэлгэрэнгы элидхэл хэһэн байна.

Байгша ондо республикымнай ажахынуудай ургаса ургуулагшад бүхыдөө 535,7 мянган тонно ороо̄һо таряа гэхэ гү, али нёдондонойхиһоо 20 процент ехэ ургаса, 78,3 мянган тонно хартаабха,. 38,9 мянган тонно овощ, тэрэ тоодо теплицэнүүд соо̄һоо 17 мянган тонно огородой эдеэ хуряажа абахаар түсэб хараалаа. Тэрэшэлэн 491 мянган тонно үбһэ, 505,8 мянган тонно сенаж, 746,1 мянган тонно силос, 48,9 мянган тонно ногооной витаминтай гурил бэлэдхэхэ, ниитынгээ адууһа малай условно толгой бүхэние 12,5 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээлээр хангаха зорилготой юм.

Энэ жэлэй хабар 752,9 мянган гектарта хүдөө ажахын ургамалнуудые, тэрэ тоодо 395,2 мянган гектарта ороо̄һото, 347,6 мянган гектарта тэжээлэй ургамалнуудые тарихаар түсэблэнэ. Мүн 7,7 мянган гектарта хартаабха, 2 мянган гектарта овощ таригдаха юм.

Түсэбөөр хараалагдаһан продукци абахаар тарилга хэхэ даабаряа урагшатайгаар дүүргэхын тула һайн шанартай үрэһэ хүрэнгэ хэрэгтэй ааб даа. Тиин республикын колхоз, совхозуудта мүнөө ороо̄һото ургамалай 116,9 мянган тонно үрэһэ хүрэнгэ бии гэхэ гү, али 25,7 мянган тонно үрэһэнэй ороо̄һон дуталдана. Гүрэнэй жасаһаа бүхыдөө 22 мянган тонно хүрэнгын таряа абаха эрхэтэй болоһон олон районууд хэрэгтэй сортынгоо үрэһэ түүбэрилэн шэлэжэ абаад, зөөжэ захаланхай.

Мүнөө ажахынууд өөрын 18,5 мянган тонно үрэһэнэй хартаабхатай. Ойрын үдэрнүүдтэ 15,7 мянган тонно үрэһэнэй хартаабха ондоо тэһээ асарха юм. Тарилгын эхилхэдэ 7,4 мянган тонно үрэһэнэй хартаабха дуталдажа магадгүй. Энэ жэлдэ овощой үрэһэн хүсэд хүрэхөөр абтажа бэлдэгдэнхэй.

Үрэһэнэй шанар тушаа хэлэхэ болоо һаа, хоа хаанагүй жэгдэ һайн гэхын аргагүй. Байгша ондо олон райондо тарилгын шанарта хүргэгдөөгүй үрэһэ хүрэнгэ бии байһан тухайнь элидхэлшэ тогтожо хэлээ. Тиимэһээ тарилгын хүдэлмэриин улам ойртожо байһан мүнөө үедэ үрэһэндэ гэргашалагдаха бүхы ороо̄һоёо сэбэрлэжэ, илгажа, хатаажа, тарилгын шанарта хүргэхэ эрилтэ табигдана.

Энэ жэлэй тарилгада хэрэглэгдэхээр 199,7 мянган гектар сэбэр, 98,2 мянган гектар намарай паар бии юм. Тэрэшэлэн тарилга хэхэһээ урид 445,2 мянган гектар поли элдүүрилхээр түсэблэнэ. Намартаа хуряагдаһан полиин хүрьһэ элдүүрилхэдээ дээгүүрнь жэгдэлээгүй орхиһониинь мүнөө далантанхай, хүрьһэниинь нара, һалхинда хатажа байна. Тиимэһээ илангаяа хуурай талата, мүн талата зонодо хахалагдаһан газарай нюруу араатай борнойгоор борнойлжо жэгдэлхэ хүдэлмэреэ яаралтайгаар ябуулха тухай элидхэлшэ заагаа.

Байгша ондо хабарнай эртүүр дулаарбашье хуурай, саһа, бороогүй байжа, шииг нойтоор бага газарайнгаа хүрьһэ олон удаа онгилһоной, обооргоһонойшье хэрэггүй. Хуурай талата, талата зонодо тарилгын хүдэлмэриин эхилхэдэл гэхэ гү, али һүниндөө минеральна үтэгжүүлгэ оруулаа һаа, үдэртөө тэрэл полидоо тарилга хэжэ, нюруунь зааболжэгдэлэн нягтаруулха хэрэгтэй. Харин ой модотой талата зонодо — илангаяа Яруунын, Түнхэнэй райондо хахалагдаһан газараа борнойлхоһоо гадна, тарилга хэхэ полиингоо хүрьһэ элдүүрилхэдэшье хамаагүй.

Байгша ондо сагай уларил таарамжагүй, ган гасуурай бэрхэшээл дабтагдажа магад болоод байна. Тиимэһээ ургамал бүхэнэй таригдаха полидо өөрын агротехникэ зохёожо хэрэглэхэ хэрэгтэй. Тобшолбол, үлүүсэ хатаһан хуурай хүрьһэтэй участогуудта шэниисэ тарижа, үлүү гаргаша хэһэнэй хэрэггүй. Иимэ полидо хожомшог тээ, зунай хура бороое угтуулан тэжээлэй ургамалнуудые тариһаниинь дээрэ байха гээд элидхэл хэһэн Б. С. Разгус хэлээ.

Хабарай эхинһээ гандуу байһан манай республикада сабшалан, таряалан болон бэлшээри уһалха гээшэ шухалада тоологдоно. Мүнөө голой, мүльһэнһөө сүлөөрһэн нуурай уһаар газараа һайса ундалуулхын тула бүлүүр станцинуудаа бүтээсэтэйгээр хүдэлгэхэ хаһа хүрэжэ ерээ. Тэрэшэлэн газараа хоёр-гурба дахин уһалхаар гидро-түхеэрэлгэнүүдээ һайнаар заһабарилжа бэлдэхэ хүдэлмэри эртээнһээ ябуулагдадаг юм. Теэд мүнөө 148,2 мянган гектар уһалагдадаг газарай 10 мянган гектарынь ундалуулагдаха аргагүй болонхой гэхэ гү, али гидро-түхеэрэлгэнүүдынь уһанай үерлэхэдэ эбдэршэһэн байба. Илангаяа Сэлэнгын, Хориин, Бэшүүрэй, Зэдын, Хяагтын, Прибайкалиин райондо эбдэрһэн гидро-түхеэрэлгэ олон бии гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Зарим районуудай ажахынуудта газар уһалха машина, бүлүүр станци, уһа сасадаг түхеэрэлгэнүүдээ хүсэд бэлэн болгоогүй байба. Ойрын үдэрнүүдтэ газар уһалха хүдэлмэреэ үргэнөөр ябуулха тухай элидхэлшэ тогтожо хэлээ.

Зүблөөндэ хабаадалсаһан мэргэжэлтэд хабарай тарилгын хүдэлмэриие хайшан гэжэ, ямар бэлэдхэлтэйгээр үнгэргэхэ байһанаа хөөрөө. Жэшээлбэл, Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном Н. Б. Мардваев, Зэдын районой Борьёогой совхозой ахамад агроном П. И. Зайцев, Хяагтын РАПО-гой ахамад агроном Г. Г. Абросимов, Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном Ч. М. Базаров, Кабанскын районой Оймороой совхозой ахамад агроном М. Г. Кадыров, Яруунын районой «Коммунизм» колхозой ахамад агроном Н. Ц. Аюшин, Бэшүүрэй районой Охин-Булагай совхозой ахамад агроном А. П. Степанов гэгшэд зоно бүхэнэйнгөө байгаалиин сагай уларилай эрхэ байдал тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэхэдөө ган гасуур байгша ондо ямар ургамал тариха байһанаа хэлээ. Иленгаяа хуурай талата, талата зоноло газарай хүрьһэнэй хэмһээ үлүү хуурай, хатаһан байбал шэниисэ таринггүй тэжээлэй ургамалнуудые тарихада малай тэжээл абтаха гэжэ мэргэжэлтэд хэлээ. Мүн бог буртаг ногоо усадхаха, үрэһэ хүрэнгэеэ һайнаар бэлдэхэ тухай тогтожо, дүй дүршэлөө хубаалдаа.

Энэ зүблөөндэ ороо̄һото ургамалһаа гадна тэжээлэй ургамалай, сабшалангай ногооной ургаса дээшэлүүлхэ тухай олон үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Жэшээлбэл, Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша Г. Г. Куликов, БурНИИСХ-ай лабораториие даагша П. Г. Соболев, Зэдын районой Борьёогой совхозой ахамад агроном П. И. Зайцев гэгшэд тэжээл элбэгээр бэлэдхэхын түлөө юу хэжэ байһанаа, мүн юу хэхэ байһан тухайнь дэлгэрэнгыгээр хөөрөө. Мүнөө үедэ, илангаяа абаһан ашаг олзоороо гаргашаяа харюулжа, өөһэдынгөө олоһон мүнгэ зөөрөөр өөрыгөө хангаха экономическа шэнэ гуримай үргэнөөр нэбтэрүүлэгдээд байһан сагта өөһэдынгөө арга боломжоор тэжээл ехээр бэлэдхэжэ абаха гээшэ шухалада тоологдоно. Илангаяа байгша ондо болоо элбэгтэй тэжээл ехээр бэлэдхэхэ хэрэгтэ ажахы бүхэнэй мэргэжэлтэд анхарха ёһотой.

Хартаабхын үнэ сэнгэй дээшэлһэнтэй дашарамдуулан хоёрдохи «ахилээмэ» ехээр тариха тухай олон хүн хэлээ. Буряадай хүдөө ажахын институдай доцент А. Г. Назаров, Хяагтын районой «Заря» колхозой ахамад агроном В. С. Емельянов гэгшэд далан урид гаргаад хартаабха һуулгахада ургасань эрид дээшэлнэ гэбэ. Зүгөөр олон мэргэжэлтэд хартаабхын тарилга хороохо һанаашалгатай байгаа. Ушарынь хадаа нёдондо зарим ажахынууд малтаһан хартаабхаяа худалдаха аргагүйдэжэ, малдаа эдюулһэн байха юм. Хэрбээ ажахыдаа мүнгэ зөөритэй болохо гээ һаа, намар хуряаһан ургасаяа һайнаар хадагалаад, мүнөө хабарай сагта худалдаа һаа, нилээд олзотохо байгаал даа. Теэд энээн тухай нэгэшье мэргэжэлтэ һанаашаласагүйнь гайхалтай һэн. Буряадай агропромсоюзай түрүүлэгшэ Н. Н. Найданов хартаабха хадагалха тон юрын хранилищи ажахы бүхэндэ бариха тухай һануулаа. Хэрбээ саашадаа үйлэдбэрилһэн продукцияа иигэжэ худалдаанда гаргаагүй һаа, олзотохогүй байна ха юм.

Тус зүблөөндэ дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн Буряадай хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институдай эрдэмтэд В. Б. Бохиевай, В. И. Осиповой, А. М. Емельяновай, болон республикын үрэһэнэй гүрэнэй инспекциин начальник К. Я. Санкироегай, Буряадай хүдөө ажахын институдай профессор И. А. Ишигеновэй зүбшэл, заабаринууд олондо һонирхогдоо.

Зүблөөндэ хабаадагшад хабарай тарилгын онсо өөрсэ илгаа тухай зүбшэбэшье, тэжээлэй корнеплод ехээр тариха тухайгаа мартаһандал хэлсээгүй. Юрэдөө байгша ондо ороо̄һото ургамалай сенаж, силос бэлэдхэхээр түсэблэһэн аад, һаалиин малда шухала хэрэгтэй тэжээлэй корнеплод тариха дүршэлөө хэниинь̆шье хэлэбэгүй.

Дурсагдагша зүблөөе партиин обкомой хоёрдохи секретарь К. А. Албашеев хүтэлбэрилхэдөө, түгэсхэлдэнь байгша ондо республикын ургаса ургуулагшадай зорилгонууд тухай тогтожо, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

В. ЖИГЖИТОВ,
манай корр.

Ажал дээрэ аюулгүйе со[…]

ШУХАГ АЛБА[…]

Хиналтын органууд тухай арадай депутадууд зүбшэн хэлсэлгэ үүсхэһэн байна. Эдэнэй арсалдаата хөөрэлдөөе шагнаад байхадаа, ажалай профсоюзна техническэ инспекци хэрэгтэй гээшэ гү гээд бодомжолмоор.

Ажахын хүтэлбэрилэгшэд, ажалша коллективууд бүхы асуудалнуудые, тэрэ тоодо хиналта эмхидхэлгын, ажал хамгаалгые хиналтын асуудалые өөһэдөө, бэеэ даангяар шиидхэхэ аргатай ха юм гэжэ олон депутат хэлээ.

Нүгөө талаһаань абаад харахада, манай, техническэ инспекторнүүдэй хэһэн юумэн нилээн ехэ гээд тэмдэглэе. 1989 ондо аварида, гэнэ усалда орожо боломоор 1000 шахуу ушар һэргылээгүй, усадхаагүй һаамнай, материальна үйлэдбэридэ хэды ехэ гарза хохидол тохёолдохо байгааб.

Эдеэ хоолой, бүйлуулан болбосоруулдаг һалбари, жэшээлбэл, хуушарһан оньһон түхеэрэлгэнүүдые хэрэглэн хүдэлнэ. Аяар 30-дахи онуудта бүтээгдэһэн туладань «аюулгүй» техникэ гэхын аргагүй юм.

Хэн хүдэлмэриин халаание бэлдэнэб? Хэн дунда һургуули дүүргэгшэдые механизаторай, операторай, слесариин мэргэжэлнүүдтэ һурганаб? «Аюулгүй техникэ», «аюулгүй технологи» гэһэн ойлгосонуудта хайша хэрэг хандадаг зон гээд тододхомоор. Онсолбол, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдые бэлдэхэдээ, Буряадай хүдөө ажахын институдта ажалай аюулгүйе хамгаалгада оройдоол 16 час үгтэдэг юм.

Предприятинуудай, колхоз, совхозуудай захиргаан ажалай аюулгүйе инженернэ талаһаань хангаха хэрэгтэ хайша хэрэг хандана. Ямар нэгэн юумэнэй болоо һаа, хүдэлмэришэдэй дунда гэм зэмэтэйнүүдые бэдэрдэг юм. Хүдэлмэришэдшье олонхи ушарта ажал дээрэ аюулгүй байдал сахиха эрилтэ дүүргэнэгүй бшуу. Харин ажалай аятай, аюулгүй байдал тогтоохо уялгатай хүнүүдынь хажуу тээ үлэшэһэн байдаг. Иимэ ушарта хүдэлмэришэд, колхознигууд даалгагдаһан даабаряа дүүргэхэгүйбди гэһэн мэдүүлгэ хэхэ эрхэтэй. Теэд миин һуухадань, мүнгэн абтахагүй. Бодожо үзөөд, ажалай аюулгүйе хазагайруулаашье һаа, мүнгэн олдохо гэһэн һанамжаһаа ажалаа хэдэг юм.

Үйлэдбэридэ гэнэ усал һэргылхэдээ, гол түлэб техническэ хэмжээнүүдые абахын оронд юундэшьеб эмхидхэлэй хүдэлмэри эдэбхижүүлэгдэдэг. Уламжалан «хиналта шангадхадаг», «эрилтэ дээшэлүүлдэг», «ашаг үрын түлөө тэмсэдэг». Теэд иимэ хэмжээнүүдэй хэр бэелүүлэгдэһые шалгаха, хинаха гээшэ бүтэшэгүй хооһон хэрэг ха юм.

Техническэ инспекторнүүд иигэжэ эмхидхэлэй хэмжээнүүдые зохёон табижа хүдэлхэдөө, предприятинуудай инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй уялга дүүргэнэл даа. Техническэ инспекторнүүд үйлэдбэриин аятай байдал байгуулха бэшэ, харин хазагайруулгануудые элирүүлжэ, тэдэниие усадхаха эрилтэ табиха зэргэтэй.

ТЕПЛИЦЭ БАРИ[…]

Барилга-хабсаралгын 694-дэхи поездын […] ришэд Таксимо тосхондо байрын гэрнүүд[…] ально-соёлой байшангуудые, промышленна[…] нүүдые бодхожо, һара, квартал бүриинг[…] ри үлүүлэн дүүргэдэг заншалтай. Байгша […] рүүшын кварталай даабариһаа гадуур 25[…] түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэ[…] байха юм. Тус поездын хүдэлмэришэд Т[…] станциин корпусуудые барилсахынгаа ха[…] байрын гэрнүүдые өөрынгөө коллективэ[…]

Тэдэнэр түмэр замшадтай хамта 3000 дү[…] метр талмай газарта теплицэ, хоёр айлай[…] гурбан гэр Муя голой эрьедэ барижа эхил[…]

— Энэ барилгаяа байгша ондо дүүргэхэ[…] готойбди. 1991 ондо өөрынгөө гараар ур[…] һонгино, үгэрсэ, помидор хэрэглэдэг болохо[…] лын область хизаарнуудһаа овощ асархая[…] мнай,— гэжэ барилга-хабсаралгын 694-дэ[…] дын начальник А. И. Малинников хэлэнэ. Б[…] хабсаралгын 694-дэхи поездын хүдэлмэриш[…] рын гэрнүүдые, социально-соёлой байша[…] олоор барижа, даабари болон уялгануудаа[…] татайгаар бэслүүлнэ.

Е. БОГ[…]
хүдөө бэ[…]

Түл абалга — харюусалгатай хаһа

һаха болонхой. Талха таряанайшье зүйл хоморшог, — гээд, ахалагша хонишоной хани нүхэр Наталья Чимитовна хонидой байра руу бидэнэрые дахуулха зуураа хэлэхэ юм.

Хурьгадай хашаа соо ороходомнай, шииг тэй, шэбхын үлүү ехэ эхүүн үнэр хамар ама сорьёод абана.

— Энэ яагаа шииг тэй байна гээшэб? — гээд гайхаһандаа һурабаб.

— Иимэрхүү байналди даа. Байрамнай жэл бүхэндэ шииг тэйшэг байдаг. Хуушарһан хашаа гээшэ. Гайтайшаг байдалтайбди. Иимэ шииг тэй байһан дээрэһээнь хурьгадайнгаа дэбисхэрыень үдэр бүхэндэ һэлгүүлхэ баатай болонобди, — гэжэ Баир Эрдынеев хэлэбэ.

— Хэды хүн хүдэлнэб? Хурьга абалган соогоо сакманщигуудые нэмэжэ абаагүй гүт?

— Үгы даа. Ажахын тоосоондо ороһон хадаа үлүү хүнүүдые абаагүйбди. Минии дүү Бимба маанадтаяа жэл бүхэндэ сугтаа ажалладаг юм. Гурбуулан лэ түл абалгаяа үнгэргөөбди. Хүшэрхэн лэ даа. Яахабши, — гээд ахалагша хонишон харюусаа һэн.

Эдэнэй харууһалжа байһан эхэ хонид мүнөө дүрбэдэхи

ХАЛУУН ХАҺЫН ҮНГЭРӨӨШЬЕ ҺАА...

—Эгээл мүнөө үедэ хониднай хурьгалжа дүүрэбэ. Хурьгадай нэгэшье толгойень гарзалуунэгүйгөөр түлжүүлхэ гээшэ манай мүнөөдэрэй гол зорилго болоно, — гэжэ «Знамя Ленина» колхозой түрүү хонишодой нэгэн, жэл бүхэндэ зуутанай зэргэдэ гарадаг Б. Ц. Эрдынеевтэй һаяхан уулзахадамнай, ехэл һанаата болонгёор хэлээ һэн.

Теэд энээнээ тэрэ хайшан гээд бэелүүлхэб? Эгээл энэ асуудал ахалагша хонишоной һанаа сэдьхэлыень зобооно гэжэ хараһаар ойлгобобди. Энэ залуу нүхэрнай ямаршье уларилтай жэлдэ һурэгэйнгөө зуун эхэ хонин бүриһөө 100, мүн дээшэшье хурьгадые түлжүүлдэг баян дүй дүршэлтэй болоһон хүн. Хэды иимэ мэргэжэл шадабаритайшье һаа, баһал өөрынгөө хүсэндэ үшөөл найдахагүйл хаш.

— Манай ажалда тиимэ тусгаар онсо онол арга байдаггүй. Зүгөөр нарай түл зүбөөр харууһалха, эдеэлүүлхэ талаар бүхы заабаринуудыень тон наринаар сахибалшни, энэ кампаниин үедэ үргэһэ нойроо мартангүй ажаллабалшни, харюуниинь заатагүй бусадаг гэжэ һанагшаб. Түл абалгада жэжэ-божо юумэн байха ёһогүй ха юм даа, — гэжэ тэрэ тиихэдэ намда хэлээ һэн.

Тэрэньшье зүбтэй. Хонишон бүхэн өөһэд өөһэдын дүй дүршэлтэй, онол аргатай байдаг гээшэ. Баир Цыдендамбаевич эгээл иимэрхүү дүй дүршэлтэй хүнүүдэй нэгэниинь болоно.

— Эндэнэй дахяад гэнтэ хүйтэржэ, маниие ехэл мэгдэхээн алдаа. Үбһэ тэжээлээр тулюуршаг хадаа эртүүр түрэһэн хонидоо хурьгадтайнь ниилүүлээд дүтын бэлшээридэ гаргажа адуулнабди. Апрель һара соо хүйтөөр һалхилаа һаань, хонишодые нилээд тухашаруулхань хаш. Илангаяа үбһэмнай дуужэлээ түрэбэ. Наталья Чимитовна эхэ хонидоо жэл бүхэндэ искусственна онол аргаар урэжүүлдэг юм. Хонидоо тунга ногоондо шадамараар бэлшээһэнэй ашаар дүршэлтэй хонишод урэжүүлгынгээ хүдэлмэриие тон богони болзорто һайн шанартайгаар үнгэргэдэг заншалтай.

Энэ бригадын эхэ хонидынь январь һара соо хурьгалжа захалһан юм. Мүнөө эндэ 599 хурьгад абтанхай, бүрин бүтэнөөр түлжүүлэгдэнэ. Энэнь зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьган абтаһан болоно. Тус отара дээрэ хурьга абаха халуун хаһын хэды үнгэрөөшье. һаань, эгээл харюусалгатай үень оронхой, хонишод мэгдүүшэг хүдэлжэ байгаа һэн.

Д. ДОНДОКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ахалагша хонишоной хани нүхэр Наталья Чимитовна Эрдынеева.
Ж. ШИРЕТОРОВЭЙ фото.
Мухар-Шэбэрэй район.

«Захааминай тайга захагүй бэшэл» гэһэн статья тушаа

ӨӨҺЭДӨӨ МЭДЭХЭ САГНАЙ ЕРЭЭ

Хүдөө бэшэгшэ Р. Зундуев, Зэдын, Захааминай районуудта «Буряад үнэн» газетын корреспондент байһан В. Данжалов шүүмжэлхы һанамжануудаа танай газетэдэ толилуулаа һэн. Удаань «Бурятлестоппром» нэгэдэлэй генеральна директор И. Г. Ивановой, «Забайкаллес» нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо А. Т. Кобылкинай редакцида харюу үгэһэниинь һайшаалтайшье һаа, эдэ харюунуудай удхань Захааминай районой ажалшадай һанаанда тааранагүй. Эрдэм ухаанай заабаринуудай, арадай депутадуудай районно Советэй гүйсэдкомой зүбшөөлэй үндэһөөр модо отололго үргэлжэлүүлхэбди гэжэ эдэ харюунууд соогоо бата «үгэеэ үгэнэ» ха юм.

Эдэнэй харюунуудһаа уламжалан, редакци арадай депутадуудай районно Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Г. Лаптевта хандаһан байна. В. Г. Лаптев тон дэлгэрэнгы харюу үгөө. Нэгэ хэһэгыень дурдая: «СССР-тэ Нютагай хүтэлбэрилгын ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һууринууд тухай Хуулиин проект дотор онсолон иигэжэ заагданхай: «Нютагай хүтэлбэрилгын экономическа баазань хадаа байгаалиин нөөсэнүүд, газар, тэрэнэй баялигууд, уһан, ой модон, агаар гэхэ мэтэ болоно. Районно Совет һайса зүбшэжэ шиидхэһэнэй удаа «Забайкаллес» нэгэдэлдэ модо отолхо талаар гүйсэдкомой зүгһөө үгтэһэн шиидхэбэри хүсэнһөөнь буулгаха гэжэ шиидхэбэ. «Теэд арадай депутадуудай районно Советэй 1989 оной декабриин 16-да модо отолхые буруушааһан шиидхэбэри абаһыень республикын хүтэлбэрилэгшэд анхаралдаа абаагүй. Нэгэ иимэ жэшээ дурдая.

Дайнай ба ажалай ветерануудай районойнгоо хүн зондо бэшэгтэйгээр хандаа. Тэрэнь байгша оной мартын 13-най номерто «Ажалай туг» газетэдэ толилогдоһон юм. «Хүндэтэ нютагайхид! Эдэ үдэрнүүдтэ Буряадай АССР-эй правительство Захааминай райондо модо бэлэдхэхыень «Забайкаллес» нэгэдэлдэ зүбшөөл үгэхэ гэжэ эсэсэй шиидхэбэри абаба. Райондо леспромхоз эмхидхэгдэхэ, 1990 ондо 80 мянган кубометр, удаадахи жэлнүүдтэ 500 (!) мянган кубометр хүрэтэр модон бэлэдхэгдэхэ. Тиихэдээ Хамар-Дабаанай урда шэлэнүүд хуу нюсэгэлэгдэхэ, хэдэн жэлһээ районой баялиг үгы болгогдохо».

...Байгаалиимнай хайра гамгүй хюдагдажа байһые Бүргэ нютагайнгаа жэшээ дээрэ харуулхам. Бүргэ өөдэ Байса-Хангайн зүүн һалаагай эхеэр, шэлэ нюргыень дамжан олон газарта хэдэн жэл соо модон отологдоно. Энэмнай хадаа Зэдын комбинадай барилгын материалнуудай цехэй хэрэг мүн. Мүнөө Самсаалай эхин хүрэтэр модо хайра гамгүй отолоод, сабшалан руу модо доошонь шэрэжэ оруулһан һураг бии. Энэмнай ганса Бүргэ, Уһан-Хамнида гай татана бэшэ, хоорондоо хүршэ Хүртэгэтэй гансахан дабаатай тула Хүртагын шэлэ хадые мүн лэ хооһоруулна бшуу. Ан гүрөөл, шубуу шонхор айжа, сошожо, ажамидарһан газарһаа тэрьедэжэ үгы болоно. Нарай инзага, дэльбэраа шубууд хосорно. Өөһэдыгөө хамгаалха аргагүй амитадаа харууһалжа үдхэхэ, эрьбадхахын орондо хохидолдо оруулжа байнабди. Эм домдо ородог ургамал, үлир жэмэс үндэһэ таһараи хосорно.

Бүргэ нютагай гол үйлсөөр ябахын аргагүй болоо. Модо зөөдэг КрАЗ, МАЗ гэгшын мантан томо машинанууд прицеп шагтагаланхай, хойшо урагшаа һүндэлхэ юм. Утаа униар бушхуулан, наратай үдэр хоёр хүнэй духа духаараа мүргэлдэхөөр утаа униар бушхуулан, шорой тооһо үргэлжэлэн гүйлгэлдэнэ. Юһэн жэлэй шэнэ һургуулидаа үхибүүднай ошоод ерэхэдээ, тооһо тортогто дарагдашанхай бусанад. Зол болоожо аюулда ороногүй ха.

Үбгэд, хүгшэднай газаагаа сэбэр агаарта налайжа һууха болинхой. Хубсаһа хунараа угаагаад үлгэхэдэ, шорой тооһонтой зууралдана гэжэ эхэнэрнүүднай гэмэрнэ. Үүдэ, форточко нээхын аргагүй.

1980 ондо Бүргэ нютагтамнай сход болоожо, модо зөөхыень болюулхаар эрилтэ табиха гэһэн шиидхэбэри абтаа һэн. Тиихэдэнь Зэдын комбинадай дурсагдагша цехэйхид уһагааһан модоёо абаад, дахин модо отолхоо болихобди гэһэн уялга абаһан юм хаш. Теэд мүнөөшье зөөһөөр зандаа, хубилһан юумэн үгы. Дайнай ба ажалай ветеран, бүхы наһаараа түрүүлэгшэ, бригадир ябаһан Пошоной [illegible]-Тугутович Соктоев иигэжэ гайхажа хэлээ һэн: «Хэдэн газарһаа хэрэгтэй саарһа-справкануудые суглуулжа, комбинадта оруулжа үгөө һэм. Болихобди гээ һэн. Теэд болиногүйл. Ямаршье саг болоожо байгаа юм...»

Ажалай ветеран Г. С. Дашеев дураа гутажа байһанаа мэдүүлээ һэн. Ажахын отделени болохо Хойтогол нютагай модон хэдэн жэл соо Сахирай пилорамада зөөгдэнэ. Мүн Хасууртайда Булгааһатын Бэлшэр гэжэ газарай модо һалгааһан юм.

Байса-Хангайда модоной гэшүүһэ, орой хайша хэрэг обоологдоно гэлсэнэ. Түймэрэй болоо һаа, хэдэн зуун гектар ой модон хосорхо бшуу. Мүнөө жэл Захааминда саһан үгы шахуу, түймэрэй аюул ехэ байна.

Нютагай хүтэлбэрилгын ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һууринууд тухай Хуулиин проект дотор газар хадаа эндэ ажаһууһан зоной баялиг болоно гэжэ тэмдэглэгдэнхэй. «Хүдөөгэй һууринуудай газар хэрэглэхэ гуримай үндэһөөр эдэ һууринуудай хилэ гээд тодорхойлогдоһон оршон соо байһан бүхы газар нютаг зоной мэдэлэй гэжэ тоологдохо. Хүдөөгэй һууринуудай газар арадай депутадуудай сельскэ Советэй мэдэлдэ байха» —гээд тус проект дотор заагданхай.

Ямар ушарһаа заха холын Захааминай ой модондо хэдэн эмхи—«Забайкаллес», «Бурятлестоппром», «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлнүүд нэгэ мүһэн «добтолбо» гээшэб? СССР-эй арадай депутат А. Л. Ангархаев, РСФСР-эй арадай депутат М. А. Спасов, Буряадай АССР-эй арадай депутат В. Б. Соктоев гэгшэд һунгалтын урдахи захяаемнай дүүргэхэ, зохихо хэмжээнүүдые абаха бээз гэжэ найдая. Хүн зоной ажаһуужа байһан газараа өөһэдөө мэдэхэ сагынь ерээ.

С. ЦЫБЕНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

ХАДЫН БЭЛШЭЭРИ БЭЛДЭГДЭНЭ

Орьёл үндэр хада уула, ой тайга газартай холын бэлшээринүүдтэ зундаа малай эдихэ тэжээлэй дабһа, малшадай элдэб хэрэгтэй юумэнүүдые хабартаа вертолёдоор абаашахаһаа ондоо арга үгы юм. Удаань майн хорёодоор урда һарьдагай саһанай буухада, адуун һүрэг түрүүтэй, районой колхоз, совхозуудай адуу мал хадын бэлшээридэ хэдэн хоногой туршада туугдажа абаашагдадаг.

Түнхэн нютагнай үзэсхэлэнтэ үрэжэлтэ баян байгаалитайшье һаа, адуу малай бэлшэхэ газар зунай сагта дуталдадаг юм. Эдеэ хоолой зүйлнүүдые элбэгжүүлхэ зорилгые бэелүүлхэ хүсэлтэйгээр районой ажахынууд һүүлэй жэлнүүдтэ адуун һүрэг, эбэртэ малайнгаа толгойе олошоруулха, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ ажал үргэнөөр ябуулна. Илангаяа хадын бэлшээринүүдые зүбөөр, аша үрэтэйгөөр хэрэглэхэ гээшэ эндэ тон ехэ удха шанартай гэжэ малшад һайн ойлгоно.

Үнгэрһэн арбаад жэлэй туршада хада уулануудай хоорондохи нариихан голнууд, жалганууд жэжэ һөөг модондо дарагдажа, малай бэлшэхэ газар уйтан болошонхой, тэдэнэй шэгнүүр мүртэй нэмэхэеэ болиһон байна.

Түймэр саралгын албан бэлшээри газар сэбэрлэн (шатаалгые) галдахые хориһон байгаа. Харин мүнөө жэл энэ хорюул малшадай гүйлтээр болигдожо, бэлшээрийе сэбэрлэхэ ажал ябуулагдана.

Эдэ үдэрнүүдтэ сагай уларилые хэрэглэн Улаан-Үдын авиапредприятиин МИ-8 түхэлэй вертолёдой экипаж хадын бэлшээридэхи малай байрануудта малай эдихэ дабһа зөөнэ. Тус экипажай командир В. Л. Швецов Түнхэнэй малшадта иигэжэ гурбадахи жэлээ туһална. Мүнөө жэл нүхэр Швецовтой суг хоёрдохи пилодоор Н. Ф. Фролов, бортмеханигаар А. Г. Лоншаков гэгшэд хүдэлнэ.

В. Л. Швецовой экипаж богони болзорой туршада районой малшадта туһа хүргэжэ, зунай сагта малайнгаа толгой бүридэ нэмэлтэ ехэ шэгнүүр абахадань горитойхон хубитаяа оруулалсана,

Б. ШАРАКШАНОВ.

Совет орон дотор

ГРОДНО. Нютагай хүдөө ажахын институдай дэргэдэхи шэнэ курс дүүргэгшэд «Арендатор» гэһэн мүнөө дээрээ юрын бэшэ үгэтэй дипломуудые абаа. Эдэмнэй арендна коллективүүдэй ерээдүйн хүтэлбэрилэгшэд, фермернүүд болоно. Белоруссида арендаторай мэргэжэлтэдые бэлдэхэ һургуулинууд болон курсанууд олоор эмхидхэгдэнэ.

МОСКВА. Олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй бүлэг хүдэлмэрилэгшэдэй түрүүшын суглаан дээрэ РСФСР-эй журналистнуудай холбоо байгуулха арга боломжо тухай асуудал хаража үзэгдөө. Олон үндэһэ яһатанай ажаһуудаг России Федерациин бүхы нютагуудай түлөөлэгшэд тус бүлэгтэ оруулагданхай. Мүнөө жэлэй май һарада эмхидхэлэй съезд үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

АЛМА-АТА. Казахстанай зүүн урда ажахынуудай плантацинууд дээрэ тарижа ургуулагдаһан кукурузын үрэһэ хүрэнгэ Баруун ба Зүүн Сибириин мал ажалай тэжээлэй үндэһэ һуурие бэхижүүлхэдэ туһалха юм. Энэ зонын үрэһэ хүрэнгэ илган сэбэрлэдэг заводууд Тюменскэ, Новосибирскэ, Эрхүүгэй областьнуудай кукуруза ургуулагшадта үрэһэ хүрэнгэ эльгээжэ дүүргээ. Газарай хүрьһэнэй хорото шумуулнуудһаа үрэһэ хүрэнгэ хамгаалха тусхай бодосоор тэрэнь сүршэгдэнхэй. Һэрюун уларилтай зунай эрхэ байдалда иимэ үрэһэ хүрэнгэ кукурузын ногоон набша намаагай һайн ургаса үгэдэг юм.

ТАШКЕНТ. ВДНХ-гай нэгэ павильондо нээгдэһэн Узбегэй ССР-эй яармагта Туркестанай округой сэрэгэй частьнууд хабаадана. Республикын Госснабай худалдаа наймаанай болон мэдээсэлэй нэгэдэл иимэ яармаг үнгэргэжэ байнхай. «Оборонно һалбариие ондоо шэглэлтэй болгохо» программын ёһоор үлүү техникэ ба арадай хэрэглэмжын эд бараа худалдагдана.

НАХОДКО (Примориин хизаар). Загаһашадай хотодо совет кореецүүдэй нэгэдэл байгуулагдаа юм. Загаһанай промышленностиин предприятинуудай болон агросекторэй залуу мэргэжэлтэд иимэ нэгэдэл байгуулха үүсхэл гаргаа һэн. Барилгын бригадануудые, загаһа барилгын артельнүүдые байгуулха, соёл гэгээрэлэй түб нээхэ гэжэ нэгэдэлэй ойрын түсэбүүдээр хараалагдана.

КИЕВ. Зохёохы элдэб мэргэжэлнүүдэй түлөөлэгшэдые ородой соёл болбосоролой республиканска бүлгэм нэгэдүүлээ. Һаяхан Украинын ниислэлдэ болоһон эмхидхэлэй конференци дээрэ иимэ бүлгэм байгуулагдаа. Гэгээрэлэй хүдэлмэри үргэнөөр ябуулха, славян арадуудай соёл болбосорол тайлбарилан дэлгэрүүлхэ зорилго бүлгэмэй урда табигдана.

МОСКВА. Оршон тойронхи дайдые хамгаалха асуудалые техническэ талаар шиидхэхэ дүй дүршэлтэй эндэ үнгэргэгдэжэ байһан «Технологи-90» гэһэн уласхоорондын выставкэ танилсуулна. Баруун Германиин «Кравтанлаген Хайдельберг» фирмэ утаанай газ сэбэрлэхэ түхеэрэлгэ харуулна. Совет предприятинуудтай харилсаа холбоо тогтоохоор бэлэн байһан тухайгаа тус фирмынхид мэдүүлээ юм.

ЛЕНИНГРАД. «Красный тре[…]

Арадай кандидадууд

ДҮРШЭЛЫНЬ СЭНТЭЙ БАЙХА

[illegible]

гэ хамгаалалгаар түгэсхэгдэһэн байха юм.

Д. Д. Лубсанов 1957 онһоо хойшо мүнөө хүрэтэр эрдэмэй үргэн харгыгаар ябана. Арба гаран жэлэй турша соо СССР-эй АН-ай Буряадай эрдэмэй түбэй Ниитын эрдэмэй институдые хүтэлбэрилөө. Тиигэхэ үедөө түбэйнгөө материально-техническэ үндэһэ һуурииие һайн болгохын, шэнжэлхы гол шэглэлнүүдэй байгуулагдахын ба сашадаа хүгжэхын, эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэдые шэлэн олоожо һургахын ба хүмүүжүүлхын, институдай научно-эмхидхэлэй ажал ябуулгые түсэблэн, республикынгаа ажабайдалтай болон оронойнгоо, мүн гадаадынхишье эрдэмэй эмхинүүдтэй холбоо барисаатай болгохын түлөө айхабтар ехэ хүсэ шадалаа, эрмэлзэл, шадабарияа гаргаһыень бидэ бүгэдэ мэдэнэбди.

Нүхэр Д. Д. Лубсанов ажалаа орхингүй 1975 ондо докторско диссертаци хамгаалжа, философёор Буряад орон соогоо эгээл түрүүшын доктор ба профессор болоһон намтартай. Тэрэнэй бэшэһэн 200 гаран хүдэлмэри хэблэгдэн гаргагдаад байна.

Профессор Лубсановай хүтэлбэри болон дэмжэлгын ашаар 19 хүн философиин эрдэмэй кандидадай ба докторой нэрэ зэргэ хамгааланхай юм. Тэдэнэй хамтын хүсөөр философиин, социологиин түүхын, этнографиин, соёлой, хэлэнэй, литература ба искусствын, буддын шажанай, түгэд, монгол хэлэ шэнжэлэлгын ба энэдхэг-түбэд медицинын асуудалнуудаар олон суглуулбаринууд хэблэгдэһэн байна.

Нүхэр Лубсанов совет эрдэм ухаанай урда габьяатай байһанайнгаа түлөө «Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагшын» хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор, медальнуудаар, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумүүдэй, мүн СССР-эй АН-ай Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан байха юм.

Энэ нүхэрнай партиин Буряадай обкомой болон Улаан-Үдын горкомой гэшүүнээр, республикынгаа Верховно Соведэй ба горсоведэй депутадаар нэгэтэ бэшэ һунгагдаһан хүн байха.

Манай аха нүхэр, арадай депутадта кандидат Даши Дашипылович Лубсанов хүнгэн сарюун, дорюун зандаа. Республикынгаа ниитэ-политическэ ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадана. Тэрэнэй зохёохы түсэбүүдынь, һанаһанаа заабол бэелүүлхэ хүсэлынь горитой байна.

Буряадай эрдэмэй болон Буряадай журналистикын ветеран Д. Д. Лубсанов совет эрдэм ухаанай түйлалтануудые олоной дунда идхаха, дэлгэрүүлхэ талаар эсэшэ сусашагүйгөөр оролдодог юм. Энэ нүхэрнай мүнөө Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдээд байхадаа, студентнэрэй залуу халаанишье хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ үгөөрөө ба ажал хэрэгээрээ алба хэхэ, хубилган шэнэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаха тухайгаа мэдүүлнэ.

Ажалай ба ажабайдалай баян дүй дүршэлтэй, мүнөө үе сагта общество соо үзэгдэдэг болоһон үйлэ хэрэгүүдые үнэн зүбөөр ойлгожо, сэгнэжэ, тайлбарилжашье үгэхэ шадалтай эрдэмтэд, илангаяа философууд республикымнай парламентда һунгагдабал, ехэ һайн бэлэй.

Г. БАЛХАНОВ,
философиин эрдэмэй доктор, Зүүн Сибириин соёлой институдай профессор.
Е. ГОЛУБЕВ,
философиин эрдэмэй кандидат, Зүүн Сибириин технологическа институдай доцент.

жалтанууд гү, али яаха аргагүй заһаха ёһотой алдуунууд гү гэһэн асуудал гаража ерэнэ бшуу. Тиимэһээл нэн түрүүн буряад хэлэнэй, түрэлхи литературын багшанарта энэ «ашаан» тохогдоо бшуу. Абаһаар тус хэшээлые үнгэргэхэ хэрэгтэй болодог һуралсалай зүйлнүүд элбэгээр бии

...ДЭНЬ ХАЯҺАН ШУЛУУН...»

[illegible]

та эхэл түлатай байха бэлэн. Мүн тиихэдэ хүүгэдэй саадуудта хоёр хэлэ жэгдээр үзүүлхэ гэээшэ түрэл хэлээ амжалтатайгаар хүгжөөлгымнай шухала шата гэээшэ ааб даа. Тэрэгүйгөөр һургуулида буряад хэлэнэй хэшээл хари хэлэ үзэһэндэл болоод байна ха юм. Мүнөө заалгажа байһан үхибүүдые ядахын сагта бага сага буряадаараа хэлсэдэг болгохо гэһэн зорилго табинаб. Методическа пособиин үгы дээрэһээ элдэб наадануудые, жэшээлбэл лото, зураг дээрэ байһан үдэр бүхэндэ хүүгэдэй харадаг юумэнүүдые нэрлэжэ һургалга гэхэ мэтээр хэшээлнүүдээ үнгэргэнэб,— гэжэ Цырендулма Цынгуевна һанамжаяа хубаалдана.

Саашадаа Первомаевкын дунда һургуулида буряад хэлэнэй хэшээлнүүдые үзэжэ байһан үхибүүд һургуулияа дууһатараа түрэл хэлээ шудалхаар хараалагданхай юм. Харин һургуулида ороһон багашуул мүн лэ буряад хэлээ үзэжэ эхилжэ байна.

Г. ДАГБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ц.-Д. Ц. Батомункуева хэшээлэй үедэ.

Авторай фото.

ЖУРНАЛИСТНУУДЫЕ ХАЙШАН ГЭЖЭ БЭЛДЭХЭБ?

Журналистые һурган бэлдэлгын хуби заяан мүнөө хэнэй мэдэлдэ гэээшэб? Энэ шухала асуудалтайгаар ТАСС-ай корреспондент Москвагай Дээдэ партийна һургуулида хандаба. Журналистикын кафедрые хүтэлбэрилэгшэ, түүхын эрдэмэй доктор В. ШИНКАРЕНКО эдэ асуудалнуудта иигэжэ харюусаба:

— Аппарадай мэдэлдэ байна. Түрүүшын асуудалда иимэ харюу үгтэхэнииинь гайхалтайшье бэшэ. [illegible] рагшад болон багшанар —тодорхойлон хэлэбэл, энэ хэрэгтэ хабаатай бүхы хүнүүд тэрээндэ хабаадуулагдадаггүй. Тэдэнэй түлөө эдэ бүхы асуудалнуудые партийна аппарат шиидхэдэг юм.

— Магад, энэнь зүбшье байхадаа болохо! Юундэб гэбэл, нютагтаа өөһэдынгөө кадрнуудые һайнаар мэдэнэ ха юм...

— Бүхы юумэн юрын бэшэ ха юм даа. Мэдэхэ гэээшэ бага. Мүнөө, Москвагай Дээдэ партийна һургуулида һурахые хүсэдэг журналистнуудай тоогой эрид ургажа байхадань, нютагай партийна аппарат «өөрынгөө» журналистые ниислэл хотодо һурахыень эльгээхые дурагүйдэдэг байна. Тэндэ тэрэниие ямар юумэндэ һургахыень мэдэхэбди даа!— гэжэ заримдаа хэлэдэг. Энээнэй үндэһэ һуури дээрэ олон тоото хёмороо зүришэлдөөнүүд гарадаг. Үдэр бүхэндэ шахуу энээн тушаа намда хандадаг юм. Ороной бүхы заха булангуудһаа хонхододог.

— Хэн хонхододог бэ, журналистнууд гү? Али аппарадай хүдэлмэрилэгшэд гү? Тэдэнэр юу хэлэхые хүсэнэб?

— Тэдэнэй алинииньшье хонхододог. Гол түлэб заабари зүбшэл эрижэ хандадаг юм. Хуушанай ёһоор һургуулида абаха гурим хангалтагүй байһанаа үнэн хада хэрүүлээ, гэбэшье тэрэниие хайшан гэжэ яажа тойрожо гаралтай гэээшэб гэһэн ушарые хаража шаданагүй бшуу.

— Тойрожо гараха харгы замуудые та тэдэнэртэ заажа үгэдэг гү?

— Үгы. Юрэнхыдөө тохёолдожо байһан байдалые ойлгуулдагби. Номенклатурые сахихын аша туһада тогтоогдоһон ёһо гуримуудые заабол хараада абаһанай хэрэггүй гэжэ зүбшэл үгэдэгби. Һураха хүнүүдые абалгын хуушанай ёһо гуримай бэелүүлэгдэжэ байдаг бүхы гурбан юумэ гүйсэд дүүрэнээр хаяха хэрэгтэй.

— Эдэ гурбан юумэн гэээшэтнай юун бэ!

— Нэгэдэхинь—нормо, хоёрдохинь—тушаал, гурбадахинь—партийна стаж.

— Тэдэ юугээрээ һаад тойбо татадаг юм! Хараха маягта, журналистнуудые абаха хэрэгые гуримшуулха, тэдэнэртэ табигдаһан эрилтэнүүдые дээшэлүүлхэ гэээшэ тэдэнэй зорилго бэшэ гү!

— Имагтал түрүүшынхи тухайнь иимэ байна. Бодото дээрээ нормын үндэһөөр партийна аппарат хэды журналистнуудые һурахыень эльгээхэ гэээшэб гэжэ тон наринаар гуримшуулдаг. Эгээл тиимэһээ нэгэ һуурида хэдэн хүн табигдажа, конкурс гараха аргагүй байна.

Тодорхой жэшээ харуулая. Аппарадта журналистые бэшэ, харин библиотекариие маанадта һурахыень эльгээхые шиидэбэ гэлэй. Тэндэ, һургуулида, энэ хүниие һургажа, районно газетын редакторай орлогшо болгог лэ. Юун гэжэ һананабта? Бидэ тэрэниие абаха баатай болонобди. Хэрбээ нормын ёһоор орожо шадаагүй һаань, мэргэжэлтэ журналистда арсанабди.

— Мэргэжэлтэ бэшэ хүниие һурахыень абахые ори таһа буруушаана гэээшэ гүт... Москвагай Дээдэ партийна һургуулида журналистын мэргэжэл шудалхые хүсэһэн хүнүүд яаха болоноб!

— Юрэнхылэн хэлэхэдэ, журналистикада һуралсалаа партийна һургуулида бэшэ, харин редакцинуудта, дээдэ һургуулинуудта эхилээ һаань, һайн байгаа. Манай һургуули ондоо юумэ, журналистнуудта тон шухала удха шанартай дээдэ политологическа эрдэм олгоно бшуу.

Мэргэжэлээрээ һурахаяа ороогүй хүнүүдые ори таһа буруушаана бэшэб. Һаял хада энэ зам шэлэһэн хүнүүдые тусгаарлалга хэжэ абадаг байнабди. Иимэ һурагшадта нэмэлтэ хэшээлнүүд, тусхай курсанууд бии болгогдонхой.

— Гэбэшье урдынгаа гурбан зүйлдэ бусаябди. Тушаал, партийна стаж тухай хөөрэлдөөнэй гарахада, һурагшадые бүридүүлхэ хэрэгые али бүхы аргаар тааралдуулан табиха окол арга болоно гэжэ хэлсэдэгынь зүб гү!

— Зүб даа. Һургуулида орохын тула хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэдтэ тусхай эрхэ байдал болгожо, тодорхой тушаал ба партийна стаж тогтоохоодоо, аппарат ниислэл хотодо һурахые хүсэгшэдые хашаха аргатай болоно гэээшэ. Энэмнай яаха аргагүй эрхэ нүхэсэл ха юм даа. Теэд бодото дээрээ юун болоноб? Партийна комитедтэ хүсөө гэээшэ һаа, тушаал болон стажда огто анхаралаа хандуулхагүй. Үгы гэбэл, ондоо ямаршье аргаар тэдэниие һэлгэхэгүйш.

Минии һанахада, эдэ бүгэдэнһөө үнихэнэй арсахаар болонхой. Удха шанараараа политическэ һургуули болодог Москвагай Дээдэ партийна һургуулида һурахын тула партийна зууршалгын хэрэгтэй байһаниинь элитэ. Теэд юундэ Союзна республиканууудай Компартинуудай ЦК-нууд гү, али партиин обкомууд тэрэниие заабол үгэхэ ёһотойб? КПСС-эй ЦК-гай тогтоолоор манай һургуулида туршалга зүбшөөгдэнхэй: горкомуудай, райкомуудай, болон редакцинуудай партийна эхин организацинуудай зууршалгануудтайгаар журналистнуудые абаха. Тушаал болон партийна стажһаа дулдыдангүй абаха байнабди. Хубилган шэнэдхэхэ талаар партиин политикые һайшаадаг, тэрээндэ орохые бэлдэжэ байдаг партийнабэшэ хүнүүдые абажа эхилхэ байһанаа нюунагүйб.

— Энэ туршалгын хэрэгтэ ямар зүйлнүүдые хүтэлбэри болгоно гэээшэбта!

— Бусад һургуулинуудтал адли, дүримүүдые анхаралдаа абанабди. Һурахые хүсэгшэдэй эрдэм мэдэсэ, арга боломжонууд, хүсэл эрмэлзэл хараада абтадаг. Манайда һураха гэээшэ нилээд орёо юм гэжэ хэлэхэ ёһотойб. Политологическа эрдэм ухаанда гол анхаралаа хандуулнабди. Ушарынь юуб гэбэл, эсэсэй эсэстэ манайда һуража гараһан бүхы хүнүүд, тэрэ тоодо журналистнуудшье политологуудай дипломуудые абадаг байна.

Энээниие хараада абажа, кафедра журналистнуудые һургалгын бүхы программые хубилгана. Һуралсалай хэрэг мүнөөнэй политическэ ба мэдээсэлэй ажал хэрэгүүдтэй нягта холбоотой. Компьютернүүд дээрэ ехээр хүдэлнэбди, һуралсалай эдэбхитэй түхэл маягуудые — оршон байдалай зорилгонуудые үргэнөөр шиидхэнэбди. «Хубилган шэнэдхэлгэ ба хэблэл», «Ёһо буса хэблэл: хубилган шэнэдхэлгэдэ оруулагдаха бүтэмжэтэй һайн хубита» гэһэн хоёр бюллетень гаргажа захалба. Олондо мэдээсэлгын, албан хойрог ябадалтай тэмсэлэй асуудалнуудаар шэнжэлгэнүүд үнгэргэгдэһэн байгаа. Кафедрын үүсхэлээр журналистнууд—СССР-эй Верховно Соведэй гэшүүд, Москвада байдаг гадаадын корреспондентнүүд, политическэ ажал ябуулагшад «түхэреэн столой» саана суглардаг юм. Һуралсагшад түбэй газетнүүд болон журналнуудта, ТАСС болон АПН-дэ ходо ходо практика гарадаг.

Тобшолбол, журналистнуудай Москвада һуралсалай курсые дүүргэхын тула, үгэ хүүрээрээ бэшэ, харин ажал хэрэгээрээ хуби заяагаа гартаа абахын тула кафедра бүхы юумэ бэелүүлхые оролдодог юм.

В. БУЛКИН,
ТАСС-ай корр.

«НЮУСА ТОБШЫЕ» МАНАЙ ОРОНДО ШЭНЖЭЛЭЛГЭ ТУХАЙ

Арад, наци бүхэнэй литературна гайхамшагта зохёолнууд байдаг. Монгол арадай тиимэ зохёол гэхэдэ «Нюуса тобшо» мүн болоно. ЮНЕСКО хадаа энэ зохёолые ниитэ зоной ухаан бодолой залиршагүй баялиг гэжэ тодорхойлһоч байна. Тиимэһээ энэ зохёолой «Илиада», «Одиссея», «Роланд тухай дуун», «Слово о полку Игореве» гэһэн литературна гайхамшаг зохёолнуудтай нэгэ зэргэдэ табигдадаг ушар гайхалгүй.

Монголшуудай «Нюуса тобшые» XIX зуун жэлэй тэн багаар ород эрдэмтэн, Зүүн зүгэй арадуудай түүхэ шэнжэлэгшэ, синолог Палладий Кафаров олоһон юм. Тэрэ гэнэнһээ хойшо Европын эрдэмтэд энэ зохёолые мэдэхэ болоо. Монгол хэлэ, түүхэ шэнжэлдэг Россиин эрдэмтэд үнгэрһэн 100 гаран жэлэй туршада энэ гайхамшагта зохёолые шудалжа, шэнжэлжэ байнхай гэээшэ.

1866 ондо «Россиин духовно Пекиндэхи миссиин хүдэлмэринүүдэй» 4-дэхи боти соо «Нюуса тобшо» оршуулагдаһан юм. Оршуулгыень архимандрит Полладий Кафаров хэхэдээ, тэрэнээ «Чингис хаан тухай хуушанай монгол домог» гэжэд нэрлэһэн байгаа. Тиихэдээ «Юань-чао би-ши» гэжэ зохёол оршуулгааб гэжэ урид хэлэгдэхэ үгэ соогоо ойлгуулһан юм. Энэ зохёолые анха түрүүн монгол хэлэн дээрэ мэдэгдээгүй автор XIII зуун жэлдэ бэшэһэн байна.

П. Кафаровай оршуулгые Зүүн зүгые шэнжэлэгшэд ехээр һонирхожо угтаһан байдаг. Монголой түүхэ шэнжэлдэг эрдэмтэд энэ зохёолые монголшуудай түүхэ шэнжэлхэ талаар гайхамшагта зүйл гэжэ дэмы бэшэ тоолодог һэн. Жэшээлбэл, Чингис хаанай намтарта хабаатай олон мэдээсэлнүүд энэ зохёол соо үгтэнхэй гэжэ ород эрдэмтэн А. М. Позднеев тодорхойлдог байгаа.

Мин гэжэ угай зоной засаг барижа байха үедэ монголшууд Хитадһаа намнагдаад, эгээл энэ сагта «Юань-чао би-ши» тухай түрүүшын мэдээн дуулдаа һэн.

Энэл зохёол анха түрүүн монгол хэлээр, тодорхойлбол, уйгур үзэгүүдээр бэшэгдэһэн байгаа ха гэһэн тобшолол П. Кафаров хэнэ. Тиимэ үзэгүүдээр бэшэһэн энэ зохёол манай саг хүрэтэр хүрэжэ ерээгүй юм. Пекинэй библиотекэдэ энэ зохёолой монголоор бэшэгдэһэн текстын үгы байхадань, П. Кафаров халагладаг һэн.

Монгол литература шэнжэлэгшэд «Нюуса тобшо» 1240 он багаар бэшэгдээ ха гэжэ тодорхойлдог. Гэхэ зуура олон эрдэмтэд энээниие буруушаадаг, энэ талаар маргадаг юм.

П. Кафаров баһа маргадаг һэн. Тэрэ иигэжэ бэшэнхэй: «Юан-чао би-ши» гэгшын монгол текстын хэзээ бэшэгдэһые тодорхойлходо хүшэр юм. Энэ зохёол Хулгана жэлдэ бэшэгдэжэ дүүргэгдэһэн ха. Тиихэдэ Хэрлэн голой эрьедэ ехэ хуралдаан үнгэргэгдөө һэн». Нээрээшье, «Монголшуудай нюуса түүхэ» соо энэ зохёол хадаа Хулгана жэлэй 7-дохи һарада Хэрлэн голой эрьедэ зарлагдаһан ехэ хуралай үедэ бэшэгдэһэн юм гэжэд хэлэгдэнхэй. 1228, 1240, 1252, 1264 онуудта Хулгана жэл байгаа гэжэ мэдүүлээ. Зүгөөр «Монголшуудай нюуса түүхэ» соо Үгэдэй хаанай засаг бариха тухай хэлэгдэхэдээ, тэрэнэй 1241 ондо наһа бараһан тухай мэдээсэл үгы. Тиимэһээ, «Нюуса тобшо» 1240 ондо, Хулгана жэлдэ бэшэгдээ ха гэжэд тодорхойлогдодог гэээшэ.

Энэ зохёолые шэнжэлһэн элитэ эрдэмтэд — Б. Я. Владимирцов, С. А. Козин, Б. И. Панкратов гэгшэд 1240 ондо бэшэгдээ гэжэ тоолодог һэн.

Гайхамшагта зохёолые хэн бэшэһэн байгаа хаб? Энэ асуудал элдэб оронуудай олон үеын эрдэмтэдые һонирхуулдаг. Энэ талаар янза бүриин һанамжанууд хэлэгдэдэг юм. Хариин оронуудай зарим эрдэмтэд энэ зохёолые Шэхи-Хутаг бэшээ ха гэлсэдэг. Энэ хүн хадаа Чингис хаанай нүхэдэй нэгэн байһан юм. «Монголой Арадай Республикын түүхэ» соо тэрэниие үе сагайнгаа юридическэ документнүүдые бэлдэлгэдэ хабаадалсаһан тухай иигэжэ хэлэгдэнхэй: «Монгол гүрэнэй түрүүшын верховно судья, агууехэ юрист-ухаалан бодомжологшо Шэхи-Хутаг (1180—1262 онууд) «Агууехэ яса» бэшэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан юм».

«Монголшуудай нюуса түүхэ» соо энэ хүн тухай оло дахин хэлэгдэдэг. Гадна Рашид-ад-Динай «Угай бэшэгүүдэй согсолбори» соо болон бусад зохёолнууд соо тэрээн тушаа мэдээнүүд слон.

Монголой элитэ эрдэмтэн Ц. Дамдинсүрэн «Монголшуудай нюуса түүхые» шэнжэлжэ, мүнөөнэй хэлэндэ оршуулһан байна. Тэрэнэй һанамжаар, Шэхи-Хутаг энэ зохёолой авторнуудай нэгэн байжа боломоор.

П. Кафаровай һанамжада хандабал, «Юань-чао би-ши» гэжэ зохёолые нэгэ хүн бэшэһэн байхагүй гэжэд тэрэ бодомжолдог. Чингис хаантай нэгэ сагта ажаһууһан, тэрэнэй үйлэ хэрэгүүдые нюдөөрөө хараһан зоной дунда тараһан домог хөөрэлдөөнүүдэй үндэһэн дээрэ энэ зохёол бүтэһэн байха гэжэ эрдэмтэн тоолодог һэн.

Харин совет эрдэмтэн Н. Ц. Мункуевай энэ талаар һанамжа иимэ: «XIII зуун жэлэй тэн багта монгол обществын хүтэлбэрилэгшэдэй дунда үзэг бэшэг мэдэхэ зон олон байгаа. Тэдэнэй хэниинишье һаа, «Монголшуудай нюуса тобшые» бэшэжэ болохо һэн».

«Нюуса тобшые» шэнжэлһэн Россиин түрүүшын эрдэмтэн гэхэдэ, архимандрит Палладий Кафаров болоно гэээшэ. 1872 ондо Пекиндэ П. Кафаров «Юань-чао-би-ши» зохёолой гар бэшэгтэй болоо һэн. Тиихэдэ эрдэмтэн хитад үзэгүүдые ород үзэгүүдээр һэлгэбэ, хитад үгэ бүхэниие ородто оруулба. Архимандрит Палладий монгол хэлэ мэдэдэггүй һэн. 1878 ондо архимандрит Палладий тэрэ гар бэшэгээ монгол хэлэ шэнжэлэгшэ Алексей Матвеевич Позднеевтэ үгэһэн байдаг. А. М. Позднеев гар бэшэг Петербург асараад, университедэй библиотекэдэ тушааһан юм. Мүнөө тэрэ гар бэшэг ЛГУ-гай М. Горькиин нэрэмжэтэ эрдэмэй библиотекын Зүүн зүгэй таһагта бии юм. Иигэжэ П. Кафаровай оролдолгоор «Нюуса тобшо» ород эрдэмтэдтэ мэдээжэ болоо һэн.

П. Кафаровай удаа «Нюуса тобшые» А. М. Позднеев шэнжэлһэн юм. 1883 ондо тэрэ «Юань-чао би-ши» гэжэ хитад-монгол хуушанай түүхэтэ зохёол тухай» гэһэн хүдэлмэри толилуулаа. Хэмжүүрээрээ багаханшье һаа, удхаараа энэ статья гүнзэгы юм. «Юань-чао би-ши» гэжэ зохёол соо монголшуудай түүхэ тухай олон һони һонин баримтанууд бии гэжэд А. М. Позднеев тон зүбөөр тэмдэглэһэн байдаг.

Энэ гайхамшагта зохёолые үшөө нэгэ эрдэмтэн—В. Л. Котвич шэнжэлээ. 1925 ондо «Юань-чао би-ши» гэжэ зохёол хэблэһэн тухай» гэжэ статья соогоо эрдэмтэн: «Энэ зохёол гайхамшагта удха шанартай юм»,— гэжэд бэшэнхэй.

В. Л. Котвич энэ статья соогоо үшөө иигэжэ тэмдэглэнхэй. Хитадта энэ зохёолой хэблэгдэмэл хэдэн экземпляр бии һаа, Россида гар бэшэгэй ори ганса экземпляр бии юм. Гэхэ зуура бүхы Европо соо энэ ганса экземпляр болоно бшуу.

Эрдэмтын бэшэһэнэй ёһоор, XIX зуун жэлэй һүүл багаар, мүн XX зуун жэлэй эхиндэ энэ гайхамшагта зохёолые Россида фотолитографическа аргаар хэблэхэ һэдэлгэнүүд хэгдэһэн байгаа. Энэ талаар Ородой археологическа бүлгэм эдэбхи үүсхэл гаргажа, 1881 оной мартын 31-дэ тусхай тогтоол баталан абаһан юм. Гэбэшье зохёол хэблүүлхэ хэрэг бүтээгүй һэн. XX зуун жэлэй эхиндэ энэ зохёол хэблэхэ талаар проект табигдаа һэн. Зүгөөр хэрэг баһа урагшагүйдөө.

1914 ондо Ородой археологическа бүлгэм шэнэ тогтоол абабашье, юумэн хэгдээгүй һэн. 1920 оной намар А. М. Позднеев наһа баража, гайхамшагта монгол зохёол хэблэхэ талаар саашанхи хүдэлмэри болюулагдаа бэлэй.

Академик Б. Я. Владимирцов А. М. Позднеевэй шэнжэлхы хүдэлмэри сэгнэхэ зуураа иигэжэ бэшээ һэн: «Мүнөө сагта СССР-эй Наукануудай академиин Азиатска музейн материалнуудта үндэһэлэн хэлэбэл, А. М. Позднеев хадаа Палладий Кафаровай хүдэлмэри хэблүүлжэ эхилһэн байгаа. Тиихэдээ хитадһаа ород хэлэндэ оршуулхадаа, ажаглалтануудаа хэһэн байна».

«Нюуса тобшые» академик В. В. Бартольд мүн лэ шэнжэлһэн байдаг. Энэ зохёол хадаа баатаршалганууд тухай эпос болоно гэжэ тэрэ эгээл түрүүлэн тодорхойлһон юм.

XII—XIII зуун жэлнүүдэй монголшуудай түүхээр яһала горитой литература Европын арадуудай хэлэнүүд дээрэ гараһан байха. Эдэ бүхы зохёолнууд соо һоо «Монголшуудай эзэмдэн ороһон үеын Туркестан» гэһэн зохёол В. В. Бартольдын анхарал илангаяа ехээр татаһан юм.

Октябриин хубисхалай хойтохи жэлнүүдтэ гайхамшаг монгол зохёол шэнжэлхэ хэрэгые академик Б. Я. Владимирцов (1884—1931 онууд) ябуулһан байна. 1922 ондо тэрэнэй «Чингис-хаан» гэжэ ном ород хэлэн дээрэ Берлиндэ хэблэгдээ һэн. Энэ монографиин үнэ сэн, удха шанар гэхэдэ, автор бэшэжэ байһан юумэн тухайгаа гүнзэгыгөөр мэдэхэ байна. Б. Я. Владимирцов энэ монгол түүхэтэ зохёолые үндэрөөр сэгнэдэг һэн: «Дунда зуун жэлнүүдтэхи монголшуудһаа ондоо нэгэшье арад түүхэшэд иимэ ехэ анхаралда хүртөөгүй юм. Нүүдэл һуудалтай бусад нэгэшье арад иимэ гайхамшагта зохёол үлөөгөөгүй».

Совет үе сагта олон жэлэй туршада энэ зохёолые шэнжэлһэн эрдэмтэн гэхэдэ, академик С. А. Козин мүн. 1941 ондо «Нюуса тобшо», «Юань чао би-ши» гэһэн тэрэнэй горитой хүдэлмэри хэблэгдэһэн байгаа. Энэ зохёолой эхиндэ тодорхой оролто үгэ үгтэнхэй. Текстын оршуулга, транскрипци хэгдэнхэй. Гадна Лубсан Данзанай «Алтан тобшо» гэжэ зохёолһоо хэһэг оршуулагданхай юм. Эдэ бүгэдые тоолоходо, авторай ямар ехэ хүдэлмэри хэһэниинь тодоржо үгэнэ.

Гэхэ зуура С. А. Козиной энэ хүдэлмэриин гараһанай удаа «Нюуса тобшо» шэнжэлхэ талаар бүхы шэнжэлэлгэ хэгдэшоо гэжэ һанабал, тон буруу юм. Тэрэ гэһэнһээ хойшо үнгэрһэн саг соо манай орондо Монголой асуудалнуудые шэнжэлэлгэ урагшаа горитой алхам хэнхэй.

XIII—XIV зуун жэлнүүдэй түүхээр хитад үндэһэн зохёолнуудые совет эрдэмтэн Н. Ц. Мункуев гүнзэгы шэнжэлэлгэ хэһэн юм.

Гайхамшагта энэ зохёолые Москва, Ленинград, Улаан-Үдэ, Элистэ болон бусад хотонуудай эрдэмтэд шэнжэлэн үзэдэг юм. 1989—1990 онуудай «Байгал» журналай хэдэн номернуудта «Нюуса тобшын» толилогдоһон ушарые тэмдэглэмээр. 1990 ондо Буряадай номой хэблэлээр «Нюуса тобшо» тусхай ном болгогдоод ниитэлэгдэхэ байна. Мүнөө үедэ энэ зохёол Францида, Польшодо, Чехословакида, Турцида, США-да, Австралида, Япондо оршуулагданхай.

Хитад эрдэмтэд саг үргэлжэ энэ зохёолоор һонирхожо байдаг.

Дэлхэйн олон оронуудай энэ гайхамшаг зохёолоор һонирходог байһан ушар гайхалгүй. Юуб гэхэдэ, «Нюуса тобшо» бүхэдэлхэйн удха шанартай зохёол болоно бшуу.

Д. УЛЫМЖИЕВ,
түүхын эрдэмэй доктор, профессор.

ТАСС — АПН

ХИЛЫН СААНАҺАА

ЛЕНИНЭЙ ТҮРЭҺЭН ҮДЭРЫЕ ДЭЛХЭЙН АРАДУУД ТЭМДЭГЛЭБЭ

[illegible]

гуудые табилгын ёһолол эндэ болобо.

Энэ үдэр орон доторхи «Хосе Марти» гэжэ эгээл ехэ металлургическа комбинадай дэбисхэр дээрэ В. И. Ленинэй бюст нээлгын баяр ёһолол болоо.

ХАНОЙ. «Ленинизм ба Вьетнамда социализм байгуулгые шэнэдхэлгын хэрэг» гэһэн научна хуралдаан В. И. Ленинэй түрэһөөр 120 жэлэй ойдо зорюулагдажа, эндэ үнгэргэгдэһэн байгаа. Партиин хүтэлбэрилэгшэд, элитэ мэдээжэ эрдэмтэд-общество шэнжэлэгшэд, ороной эрдэм ухаанай ба дээдэ һургуулинуудай, хэблэлнүүдэй түлөөлэгшэд тэрээндэ хабаадаба.

Социалис оронуудай ажабайдалда боложо байһан үйлэ хэрэгүүдэй эрхэ байдалда пролетарска революциин теориин олохон асуудалнуудые шэнэ оршон байдалай үндэһөөр хаража үзэхэ, тэрээндэ эрдэм ухаанай үндэһэ һуури, ажабайдалай хүсэ олгохо шухала гэжэ хуралдаанда хабаадагшад тэмдэглэбэ.

В. И. Ленинэй түрэһөөр 120 жэлэй ойдо зорюулжа, Вьетнамай болон гадаадын авторнуудай зохёолнуудай «Агууехэ хүнэй портрет» гэһэн суглуулбариие «Шитхат» хэблэл олон хэһэгээр барлажа гаргаба.

БЕЛГРАД. «Ленин, ленинизм ба хубилган шэнэдхэлгэ» гэжэ Белградтахи Майн 25-ай нэрэмжэтэ музейн соо нээгдэһэн выставкэ нэрлэгдэнэ. Москвадахи В. И. Ленинэй Түбэй музей, Белградтахи «Иосип Броз Тито» гэжэ мүнхэлэлгын түб тэрэниие хамтаараа эмхидхэһэн байгаа. Энэ выставкэ ажалшан арадай вождиин түрэһөөр 120 жэлэй ойдо зорюулагдаа.

ЛИМЭ. Политическэ ажал ябуулагша болон оюун ухаан бодолто Ленинэй образ орёо зүрилдөөтэй мүнөөнэй социальна үйлэ хэрэгүүдэй оршондо тон шухала удха шанартай болоно гэжэ зүүнэй үзэлтэй хүсэнүүдэй нэгэдэлһээ Перугай конгрессэй депутат Густаво Эспиноса «Ленин ба мүнөө үе саг» гэһэн түхэреэн столдо хабаадагшадай урда үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

КАБУЛ. В. И. Ленинэй түрэһэн үдэртэ зорюулагдажа, Афганистанай олониитын баярай суглаан Совет эрдэм-соёлой байшан соо болобо. Мүнөө үеын дэлхэй дээрэхи байдалай хүгжэлтэдэ ленинизмын сургаал һургаалнууд үнэтэ шухаг удха шанартай байна гэжэ Афганистанай Республикын амгалан тайбан байдалай, һаналаа нэгэдэлгын ба хани барисаанай эмхиин түрүүлэгшэ Басир Ранджбар тэмдэглээ.

КАМПАЛА. В. И. Ленинэй түрэһөөр 120 жэлэй ойдо зорюулагдаһан олониитын баярай суглаан Угандын ниислэл хотодохи национальна театр соо болобо.

Ленинэй хүтэлбэри доро Россида болоһон революци хуушан дэлхэйе доһолгожо, бүхы хүн түрэлтэнэй хуби заяае хубилгаһан байгаа гэжэ угандын-совет хани барисаанай бүлгэмэй генеральна секретарь Роберт Очунгу митинг дээрэ мэдүүлээ.

ЛУАНДА. В. И. Ленинэй түрэһөөр 120 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан Анголын Арадай Республикын ниислэл хотодо болоо. МПЛА — Ажалай партиин ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ЦК-гай секретарь Афонсу Ван-Дунен, ороной ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд тэрээндэ хабаадаба.

ХАРАРЕ. В. И. Ленинэй «Холоһоо эльгээгдэһэн бэшэгүүд» гэһэн зохёолые толилхо, дэлгэрүүлхэ хэрэгые хориһон ябадал ЮАР-та зайсуулагдаа. Энэ шиидхэбэри хадаа Урда Африкын демократическа хүсэнүүдэй шухала илалта болоно гэжэ эндэ тоологдоно.

НЕПАЛАЙ ШЭНЭ ПРЕМЬЕР-МИНИСТР

КАТМАНДУ. Непалай конгресс гэдэг партиин түрүүлэгшэ Кришна Прасад Бхаттараи гэгшые Гималайн королевствын дамжан оролгын правительствын толгойлогшын тушаалда дэбжүүлһыень Непалай король Бирендра һайшааба.

Коалиционно дамжан оролгын шэнэ правительство орон дотор һунгуулиин гуримда шууд сэхэ хубилалтануудые оруулха талаар хүсэлэл оролдолгонуудые гаргаха байна гэжэ премьер-министр түрүүшынгээ мэдүүлгэ соо зааба. Парламентын демократиие тогтоолгодо болохоёо байгаа бүтэдэ ниитын һунгалтада 18 наһа хүрэһэн Непалай бүхы хүн зониие хабаадуулха арга олгохо байна. Оронойнгоо бүхы эрхэтэдтэ демократическа сүлөөнүүдые олгохо, политическэ үзэл бодолойнгоо түлөө шорон түрмэдэ хаагдаһан хүнүүдые сүлөөлхэ зорилготойгоор хүсэндөө байһан гүрэнэй хуулинуудые шэнээр хаража үзэхые тэрэ мүн лэ найдуулба. Индитэй Непалай харилсаанай гадаадын политическэ орёо шухала асуудалда К. П. Бхаттараи тогтожо хэлэхэдээ, шэнэ правительство «хөөрэлдөөнүүдые хэһэнэй ашаар лэ непал-индиин холбоо барисаае һайжаруулхын тула бүхы хүсэлэл оролдолгонуудаа гаргаха юм» гэжэ мэдүүлээ.

АГУУ ИЛАЛТЫН 45 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

УЛААН ГАЛ ДҮЛЭН СООГУУР...

— hаяд арбан табa, арбан зургаатай болоожо ябаhан бидэнэр эрэхэ hурагсалай жэлhээ дунда hургуулиндэ ороходо болонхой, хүхүүн баяртайгаар ябаа бэлэйбди. Тиигэжэ хэдэн хоног соо хөөрэлдэhөөр, колхозойнгоо үбhэ тэжээл бэлэдхэдэг зве-онуудта хүдэлхэеэ хубаарhаар байтарнай, «дайн эхилбэ» гэhэн hүрөөтэй үгэ хаа хаанагүй дуулдажа, аха наhатайшуулнай тэрэ дороо сэрэгэй албанда татагдаа hэн,— гэжэ мүнөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай нэгэдэхи бүлэгэй инвалид Ж. Э. Доржиев дайнай эхилhэн түрүүшын үдэрнүүдые hанаандаа оруулан, хөөрөөгөө эхилнэ.

Зүб даа. Тиихэдэ hаял арба гаража ябаhан бидэнэр тэрэ холын дайн тухай мэдээсэл дуулахадаа, юун гэжэ ойлгохо, мэдэхэ байгаа гээшэбибди? Үхибүүд хадаа үхибүүд. Харин тэрэ үедэ нютаг бүхэндэ дайнда татагдаагүй эрэшүүлэй, залуу хүбүүдэй дунда бүгэдэ арадай hуралсал эхилжэ, модон буу үргэлөөд, граната, хүрээ бүhэдөө шагтагалаад, сэрэгэй hуралсал гаража эхилдэг байгаа. Эдэнэрэй командираар тиихэ үедэ сэрэгэй уялгата албанhаа ерэhэн офицер Ш. Б. Гармаев томилогдоhон юм.

— hүүлдэнь гэртээ сэрэгэй хүндэ хүшэр hуралсал яагаад гарадаг байhанаа фронт дээрэ ошоод ябахадаа hанадаг, дайнай нюусатай дүтөөр танилсуулhан командир Ш. Б. Гармаевтаа баяр баясхалангай үнэн зүрхэнэй дулаан баяр хүргэжэ ябадаг hэмди,— гэжэ дайнай ветерануүд мүнөө хөөрэлдэдэг юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай Минск хотын сооhоо улаан гал, дүлэн соогуур дайшалдаhан бусад эрэhэн эдэ олон нэгэн Ж. Э. Доржиев болоно.

Тэрэ 1943 оной декабрь hарада үетэн нүхэдтэеэ сүг дайнда ошохоёо аян замда мордоо бэлэй. Жамсарантай хамта нютагайнь хүбүүд Цыден Доржиев, Замбалан Ринчино, Цыден Цыренов, Гатап Ринчино, Дугар Будаев, Шагдар Эрдынеев болон бусад шамбай солбон, сэбэр hайхан гушаад хүбүүд ябалсаа.

Дайн сэрэгтэ мордоhон нютагай хүбүүд абаhаар Шэтын областьдо танкистнуудай курсада hуража эхилhэн байгаа. Харин Жамсаран Доржиев танк дээрэ тодхогдоhон буугай командирай hуралсал гараhан юм.

— Би гансаараа гвардиин тусхай хүндэ танкова 64-дэхи полкдо алба хэхээр абтаhан байгааб. hүүлдэ мэдэн гэhээмнай, энэ полк фронт дээрэ хаана хүндэ байдал тохёолдоноб, тэндэл сэрэгшэдтэ туhаламжа үзүүлхэ уялгатай, тусхай добтолхы шэнжэтэй часть байгаа бэлэй. Бидэнэр ИС—2 гэжэ нэрэтэй томо буутай хүндэ машина Челябинскын заводhоо абаа hэмди. Танкын командираар лейтенант, Казахстанhаа ерэhэн Анатолий Молодчиков, танкистаар лейтенант, Москва шадарай Василий Рыжков, буугай командир, би—сержант Доржиев, сэрэгшэд Шишмарёв, Петров гэгшэдhээ экипажнай бүридөө hэмди,—гэжэ нүхэр Доржиев мүнөө хөөрэнэ.

1944 оной май hарада тус полкын сэрэгшэд Нэгэдэхи Прибалтийска фронтын мэдэлдэ үгтэжэ, Белоруссиин ниислэл Минск хото фашис эзэмдэгшэдhээ сүлөөлэлсэхээ дайн ороhон юм. hүүлшын жэлнүүдтэ диилдэжэ эхилhэн фашис нохосууд манай hуурин тосхонуудые бэлээр гаража үгэхэ дурагүй, бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн тэмсээ.

1944 оной зунай шанга добтолгын эхилхын урда тээ манай сэрэгшэд дайсанаа үлдэ үлдэhөөр Белоруссиин, Прибалтикын, Украинын газарнуудта хүрэжэ ерээд байгаа.

Тиихэдэ Прибалтикын Нэгэдэхи, Белоруссиин 3-дахи фронтнуудта Вильнюс, Белоруссиин 1-дэхи фронтын сэрэгшэдтэ Барановичи, Белоруссиин 2-дохи фронтдо бусад фронтнуудай сэрэгшэдтэй сүг хамта Минск хотые сүлөөлхэ гэhэн зорилго табигдаhан байгаа.

— Бидэнэрэй хүрэhэн лэ тосхон hууринуудта партизанууд олоороо сугларжа, баяр ёhололой тусхай угталга болодог hэн. Совет сэрэгшэд Вильнюс-Барановичи-Минск тээшэ добтолгоёо үргэлжэлүүлээ бэлэй. Хэдэн хоногой туршада Поневежис, Шауляй, Метава, Доболе болон бусад олон хото, hуурин газарнуудые дайсанай hабарhаа буляан абажа, нютагай ажалшадай баяр, омогорхолоор хүреэлэгдэдэг, хүндэлүүлдэг hэмди,—гэжэ Жамсаран Эрдынеевич хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ.

Нютагаймнай хүбүүн эдэ тулалдаануудhаа амиды мэндэ гараашье hаа, сугтаа дайлалдажа ябаhан нүхэдөө алдахадаа хорoo ехээр бусалдаг, хёрхо мэргээр дайсание хюдажа, тэдэнэйнгээ түлөө үhөө абадаг бэлэй. Тиигэжэ үдэр hүниие илгаагүй урагшаа дабшажа ябаха үедөө—Ригэ хотые сүлөөлэлсэхэ добтолгоной үедэ hууржа ябаhан танкыень дайсанай томо hомоо дайража, тэрэнь гал дүлөөр сороболжо хилоо бэлэй. Эндэ танкист Рыжков тэрэ дороо наhа бараhан, нүгөөдүүлынь хүндөөр шархатаhан юм. Танкын командир Молодчиков шатажа байhан машина сооhоо бусадhаа түрүүлэн гаража, шархатаhан сэрэгшэдээ абарhан байгаа. Эндэ Жамсаран Эрдынеевич хүндөөр шархатаhан, ехээр шатаhан байба. Тэрэ дороо дүтэ шадарай Аутце хотын госпитальдо, удаань Шауляй хотодо асарагдажа, ехээр гэмтэhэн баруун гараа тохоноhоо доохонуур тайруулха баатай болоhон байгаа. Эндээ хэдэн арбаад хоногой туршада арагалуулhанайнгаа hүүлээр, арай шамай амилжа байhан Жамсаранние Ригэ хото асарhан байба.

— Үглөөгүүр эртэ буунуудай hүрэхэдэ, дайн үргэлжэлhөөр гэжэ бодомжолhоор байтарни, медицинскэ сестра: «Нүхэдүүд, дайн дүүрээ, дуулана гүт сайндаа нэерхые!..»—гэжэ байгаад палатануудаар соогуур дуулгажа ябаа бэлэй. Харин хүндөөр шархатаhан би, сугтаа аргалуулжа байhан нүхэдэйнгөө хөөрэлдэхые бүүр-түүр дуулаа агша hэм. Тиихэдэ хоёр гараа, нюураа ехээр шархатаhан, шатаhан намайе нарай үхибүүндэл адляар адуулжа, халбагаар эдеэлүүлдэг, харуулhалдаг hэн,—гэжэ нүхэр Доржиев тэрэ үнгэрhэн сагаа зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн хөөрэжэ hуухыень нютагайнь зон, илангаяа залуу үетэн, hургаад анхаралтайгаар шагнадаг юм.

...Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай дүүрэhэн олон сагай үнгэрhэн байхада, 1946 оной июнь hарада гэртээ медицинскэ сестрагаар үдэшүүлэн бусажа ерээ hэн. Жамсаран Эрдынеевич Киров, Свердловск, Эрхүү хотонуудай госпитальнуудаар ябажа, дайнда абаhан шархаяа аргалуулжа гараа юм. Илангаяа Свердловскын госпитальдо тэрэнэй ерэхэдэнь, тус госпиталиин хирург, профессор Хаютин гэгшэ Жамсаранай нюурта пластическа операци хэжэ, нюур шарайень сэбэр болгожо, шадаhан байгаа.

— Улаан гал, хахажа, бүтэжэ үхэмөөр халуун дүлэн соохоо амиды мэндэ гараhан би, нэн түрүүлэн намайе шатажа байhан танк сооhоо ходоро татан гаргажа урдиhэн командир Молодчиковто аргалhан врачнуудта, мансытай үхибүүндэл адуулжа, хүл дээрэмни табилсаhан медицинын сестрануудта үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэжэ ябадаг гээшэб. Имэл hайн hайхан энэрхы сэдьхэлтэй, зөөлэн, уян зүрхэтэй врачнарай, медицинын бусад хүдэлмэрилэгшэдэй оролдоhоной ашаар хэды олон сэрэгшэд хүл дээрээ бодожо, дахин фронт мордодог, инвалидуудынь тоонто нютагуудаа бусажа ерэдэг байгаа гээшэб! Тоолохонь хэсүү даа...—гээд нүхэр Доржиев hанаагаа алдана.

Дайнай нэгэдэхи бүлэгэй инвалид Жамсаран Эрдынеевич Доржиев үрөөhэн гартай болоожо, муу бэетэй, хүндэ тоогүй болооб гэжэ уйдажа, гашуудажа ябахыень нэгэтэшье харагагүй, дуулаашьегүй байхабди.

Ходоодо хүхүүн эгээлтэй, хөөрүү зантай ябадаг Жамсаран Эрдынеевич 1947 оной hүүлээр Эрхүү хотын госпиталиин хирургическэ отделенидэ дахинаа ороhоо, аргалуулха баатай болоо hэн. Эндэ аргалуулhанайнгаа hүүлээр колхоздоо ерээд байхадаа, үбhэ, таряа хуряалга дээрэ ажаллажа ябагшадые дэлхэй, орон доторoo болоожо байhан hониной дээжэтэй танилсуулжа, үзэл сурталай хүдэлмэри ябуулалсажа, колхозой гэшүүдые дүлэтэ үгөөрөө шэнэ амжалтануудта тээшэ уряалдаг, зоригжуулдаг hэн. Тиигэжэ 1948 ондо Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтдай түүхын факультедтэ орожо, багшын мэргэжэлтэй болоhон байха юм. Институтда hуража ябахадаа, ном hудартаа бэрхэ, олониитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг Ж. Э. Доржиев Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ стипенди абадаг байгаа. Тиигэжэ 1951 ондо hуралсалдаа шалгарhан тэмдэгтэй улаан гадартай дипломтой болоод, Сэлэнгын районой Шахтын дунда hургуулида түүхын багшаар, 1956—1958 онуудта Дунда-Үбэхүүнэй, Баргажанай районой Шидханай hургуулинуудай директорээр хүдэлhэн юм. Удаань Баргажанай дунда hургуулида түүхын багшаар 1961 он болотор хүдэлөө гээшэ.

1962 ондо одоошье тоонто нютагаа ерэжэ, Уланай дунда hургуулида мүнөөдэр хүрэтэр багшалжа ябахадаа, залуу үетэндэ өөрынгөө баян дүй дүршэл харуулан, hургаал, заабари үгэжэ ябаhыень харахада дуулалдажа урма баяр түрэнэ.

Дүшөөд жэлэй туршада үхибүүдые hургажа ябаhан Жамсаран Эрдынеевичэй хүнгэн бэшэ ажал үндэрөөр сэгнэгдэнхэй. Тэрэ РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй Арадай эрдэм hуралсалай министерствын, профсоюзай ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаhан, «Буряадай АССР-эй габьяата багша» гэhэн нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна. Эхэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын ордон, «Шэн зоригой түлөө» хоёр медаль, мүн «Владимир Ильич Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ», «Шэн габьяата ажалай түлөө» гэhэн хайра шагналнууд үбсүүн дээрэнь ялардаг.

Дайн дажарай хатуу шэрүүн жэлнүүдэй улаан галаар соробхилhон халуун дүлэн сооhоо амидыгаар гараhан дайнай инвалидууд мүнөө Эхэ оронойнгоо залуу үетэнэй дунда зол жаргалаа эдлэжэ, өөhэд ооhэдынгөө дүршэл шадабарида эдэнэрые hургажа ябахадаа, саашадаа дайн сэрэг бү болоhой, залуу эдэ хүбүүд, басагад дариин муухай үнэрөөр бү амилhай гээд хүсэжэ, оролдожо ябадагынь бидэнэртэ ойлгосотой гээшэ.

— Имэ хүндэ хүшэр дайнай дүлэн сооhоо үхэл сооhоо хоёр гаргүй тооной мултарhан би, олондо ашатай туhатай хүдэлмэри хэхэ, илангаяа залуу үетэние хүмүүжүүлэлсэхэ зорилго урдаа табиhан хүн гээшэб!—гэжэ нүхэр Доржиевай мүнөө хөөрэжэ hуухаыень дуулаhан нютагайнь бүхы зон тэрэние хүндэлдэг гээшэ.

Имэл хадаа арад зонтоёо сүг хамта ябалсажа, тэдэнэйнгээ дунда хүндэтэй, ямбатай ажаhуужа, ажаллажа ябана ха юм.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

АМЖАЛТА ТРЕНЕРЬЭЭ ЭХИТЭЙ

Эхэнэрнүүдэй дунда волейболоор республикын түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Буряадай хүдөө ажахын институдай спортын зал соо үнгэргэгдэжэ, найман команда хабаадаба.

Захааминай районой хүүгэдэй спортын hургуулиин ахалагша тренер Дора Ешеевна Гармаевагай hурган hоридог «Динамо» командын басагад илангаяа hайнаар наадажа, бүхы уулзалгадаа илаад, хоёрдохи жэлээ удаа дараалан Буряадай АССР-эй чемпионууд болобо. Энэнь Захааминай хүүгэдэй спортын hургуулиин багшанар болон тренернүүдэй hайнаар хүдэлжэ, hуралсал hорилгоёо эрдэм ухаанай үндэhэ hуури эмхидхэдэг байhыень элирхэйлэн гэршэлнэ. Эндэhээ ургажа гараhан хүбүүд, басагад манай республикын дээдэ hургуулинуудта hурахаяа орожо, эдэнэй суглуулагдамал командануудта наадана, тренернүүд болоно.

hүүлшын үдэр Захааминай районой «Динамо» команда Зүүн Сибириин технологическа институдай спортсменкэнүүдтэй (тренерынь Валерий Чимитов) уулзахадаа, түрүүшын партида динамынхид 15:10 тоотойгоор шүүбэ. Хоёрдохи партинь айхабтар шанга тэмсэлдэ үнгэржэ, 16:14 тоотойгоор дүүрэhэн байгаа. Нааданай тоо 2:0 болобо. Эгээл энэ үедэ «Динамын» басагад hанаагаа амараа хэбэртэй. Гурбадахи партинь студентнэрэй эршэмтэй добтолгоор эхилжэ, нааданай тоо 12:6 болобо. Саашадаа хүдөөгэй волейболист басагад хүсэхые хэды оролдобошье, арайл бирабагүй. Студентнэр 15:13 тоотойгоор шүүгээ. Удаадахи партидаа «Динамын» түлөөлэгшэд 15:9 тоотойгоор илажа гараhан байха юм. Тиигэжэ Захааминай волейболист басагад дүн хамта 3:1 тоотойгоор шүүбэ. Эндэ эхин классуудай багша Ирина Тыхеева, Баян-Голой дунда hургуулиин 11-дэхи классай hурагша Женя Зоненберг, Закаменск хотын 1-дэхи дунда hургуулиин hурагша Лариса Базарова, 3-дахи дунда hургуулиин 11-дэхи классай hурагша Ира Криволапова гэгшэд илангаяа hайнаар наадажа, илалта шэрээгээ.

Удаань багшанарай институдай, Буряадай мебель бүтээлгын ба модо болбосоруулгын комбинадай командануд талмай дээрэ гараба. Түрүүшын хоёр партида багшанарай институдай волейболист басагад 15:4, 15:6 тоотойгоор шүүhэн байгаа. БМДК-гай команда эдэбхижэжэ, гурбадахи партидаа эршэмтэйгээр добтолон, нүгөөдынгөө алдуунуудые шадамараар хэрэглэжэ, 15:13 тоотойгоор илаба. Тус командаhаа Светлана Васильева (№ 7), Наталья Савинова (№ 10) гэгшэд энэ амжалтада ехэ хубитаяа оруулhан байха юм. Удаадахи партидаа багшанарай институдай студентнэр добтолгоёо шангадхажа, хамгаалалтаяа бэхижүүлжэ, булюу байhанаа харуулба. Манай республикын бэрхэ волейболистнуудай нэгэн Роман Гармаевай дүү басаган—Захааминай хүүгэдэй hургуулида волейболой нюусатай танилсаhан Анжела Гармаева (№ 2) командын капитан Валентина Баннова (№ 4) болон бусад жэгдэ hайнаар наадаа гэжэ онсолон заалтай. Тиигэжэ багшанарай институдай команда хоёрдохи hуури эзэлбэ.

Сэхыень хэлэхэдэ, физическэ культурын факультедэй багшанарай институдай hүүлэй хэдэн жэлэй хугасаа соо эхэнэрнүүдэй дундаhаа өөрын командые республикын түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ табидаггүй байhаниинь халагламаар hэн. Тренер Сергей Ванчиков жэлhээ халта үлүү саг соо эндэ хүдэлхэдөө, яhала hайн hорилго бэлэдхэлтэй командые бүридүүлжэ шадаа гээд тэмдэглэлтэй.

Гурбадахи hуурида гарахын түлөө Буряадай хүдөө ажахын институдай, Улаан-Үдын гадар трикотаж хубсаhанай фабрикын командануд наадаба. Тус институдай команда (тренерынь Александр Антропов) 3:2 тоотойгоор шүүжэ, гурбадахи шатын дипломоор шагнагдаа. Шэтын багшанарай институт дүүргээд, манай хүдөө ажахын дээдэ hургуулиин физическэ хүмүүжүүлгын кафедрада багшалжа байhан спортын мастер Наталья Кибирева (№ 7), студентнэр Мария Суворова (№ 2), Екатерина Хубанова (№ 3) гэгшэд hайнаар наадажа, командаа шангай hуурида гаргаба. Тренер Николай Литвинцевэй hурган hоридог хүдэлмэришэдэй коллективhээ Оюуна Аюшеева (№ 7), Татьяна Сожолова (№ 5), Нина Назайка (№ 6), Татьяна Вильдяйкина (№ 10) гэгшэд hайнаар наадажа, сугларагшадай магтаалда хүртэбэ. Эдэнэр хэдэн командые ахижа, дүрбэдэхи hуури эзэлээ.

Мүрысөөнэй ахамад судья А. А. Корнаковтой уулзахадамнай, иигэжэ хөөрэбэ:

— Юрэнхы дээрээ манай волейболист басагадай мэргэжэл шадабари үшөөл хангалтагүй байна. Басагаднай бэеэр набтарнууд. Энэнь тоншье хангалтагүй. Манай командануудай hорилго бэлэдхэл гол түлэб тренернүүдhээ дулдыдана. Энэ талаар Дора Ешеевна Гармаева, Николай Сергеевич Литвинцев гэгшэд hайнаар хүдэлнэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Илангаяа хүдөө нютагуудта түгэс hайнаар түхеэрэгдэhэн залнууд үгы шахуу, мүнөөнэй эрилтэдэ хүрэмэ hайн шанартай бүмбэгэнүүд дутагдана. Волейбол наадые хүгжөөхэ гэбэл, эдэ бүхы дутуу дундануудые усадхаха ёhотойбди.

Илагшадта ресспорткомитедэй кубок, дипломууд барюулагдаа. Ирина Тыхеева—hайнаар наадые эмхидхэгшэ, Наталья Кибирева—бэрхэ добтологшо, Евгения Зоненберг мүрысөөнэй эрхим бэрхэ наадагша гэжэ тоологдон, тусхай шангуудта хүртэбэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

УЛААН-ҮДЫН 6-дахи интернат hургуулиин hурагша Ирина Перунина нёдондо жэл басагадай дунда 3 мянган метрэй зайда урилдахадаа, толотомо амжалта түйлажа, СССР-эй чемпионка болоо hэн. Энэ жэлдэ Токиодо, Гонконгдо үнгэргэгдэhэн мүрысөөнүүдтэ үндэр үрэ дүн харуулаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ирина Перунина. В. ПЛУТТЫН фото.

БАРИЛДААНАЙ ХИБЭС ДЭЭРЭ

Манай ороной спортын эмхинүүдэй Түбэй соведэй мүрысөөн март hарын hүүл багта Белоруссиин элдэб хотонуудта үнгэргэгдэhэн байгаа.

Профсоюзуудай спортын бүлгэмэй 250 шахуу эрхим бэрхэ барилдаашад Гродно хотодо сугларба. Эдэнэй эрхим бэрхэ 60 барилдаашадынь Гомель хотодо үнгэргэгдэхэ СССР-эй шэлэн абалгын мүрысөөндэ хабаадаха ёhотой.

Улаан-Үдын авиационно заводой хүдэлмэришэн, спортын мастер Александр Бардаханов түрүүшын дүхэригhөө эршэмтэйгээр барилдажа, хэдэн уулзалгада толотомо амжалта түйлаба. Түгэсхэлэй уулзалгада Махачкалагай барилдаашан В. Хунхеровтэй хабаяа туршахадаа, 2:0 тоотойгоор шүүжэ ябаа. Эгээл энэ үедэ тэрэ илажа гараха байhандаа найдаа хэбэртэй. Саашадаа эдэбхиеэ алдажа, 3 балл үгэжэрхибэ. Эсэстээ тэрэ нёдондонойхидол адли мүн лэ мүнгэн медаляар шагнагдаба.

Буряадай багшанарай институдай студент, спортын мастер Александр Монзоев хүндэшэг шэгнүүртэнэй дундаhаа 4-дэхи hуури эзэлээ. Тиигэжэ мүрысөөнэй дүнгүүдээр эдэ хоёр СССР-эй түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхын түлөө шэлэн абалгын нааданда гараба.

• • •

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар «Динамо» бүлгэмэй Түбэй соведэй мүрысөөн Гомель хотодо болобо. Манай республикын барилдаашад сооhоо гурбан хүбүүднай шэлэн абалгын нааданда хабаадаха эрхэдэ хүртөө. Үшөө 4 барилдаашад эрхим зургаанай тоодо ороhон байна.

Спортын мастер Андрей Матюнов СССР-эй түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэтэйшье hаа, энэ мүрысөөндэ хабаадахадаа, 52 килограммай шэгнүүртэ бронзо медаляар шагнагдаа. Багшанарай институдай студент Булад Баясхаланов энэ шэгнүүртэ зургаадахи hуурида гараба.

Багшанарай институдай студент спортын мастер Гомбо Шагдуржапов гоё hайхан арга дүрэтэй байhанаа харуулаа.

Спортын мастер Игорь Тютрин ехэ ерээдүйтэй хүндэ шэгнүүрэй барилдаашан гэжэ тоологдодог юм. Тэрэ 22-той болоо. Ушар иимэhээ барилдаанда дуратайшуулай этигэл найдалые харюулхаар саг хүрэжэ ерээ гэжэ hанагдана. hүүлэй үедэ тэрэ hорилго бэлэдхэлээ hулаpуулжа, хангалтагүй үрэ дүнгүүдые харуулна. Тэрэ дүрбэдэхи hуури эзэлбэ.

Тиигэжэ Г. Шагдуржапов, Б. Баясхаланов, И. Тютрин гэгшэд шэлэн абалгын мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэhэн байна.

В. СЫДЕЕВ.

hАЙН БЭЛЭДХЭЛТЭЙ

Улаан-Үдын Железнодорожно техникумэй спортын зал соо республикын түрүү hуури эзэлхын түлөө наадан болобо. Мүрысөөндэ спортын клубай, үйлэдбэриин коллективүүдэй командануд хабаадаа юм. Эдэнэрэй дундаhаа Каменскын, Гусиноозерскын, Улаан-Үдын багшанарай, технологическа институдуудай, нарин сэмбын комбинадай, 60-аад, 70-аад онуудта республикын хэдэн удаа чемпионууд ябаhан спортын ветерануүд hайн бэлэдхэлтэй байhанаа харуулба. Эдэнэр «Салют» гэжэ командын нэрэ соло хамгаалаа юм. Тиигэжэ тус командын гэшүүд hайн добтолго, хамгаалга хэжэ байгаад наадахадаа, олон командын гэшүүдые яhала мэгдэхээбэ. hүүлшын уулзалгануудай урда тээ эдэнэр эрхимүүдэй тоодо оролсожо шадаhан байба. Эдэнэр технологическа институдай командые 36:34 гэhэн тоотойгоор илаба. Командын гол добтологшодой нэгэн Нина Родионова хурдан солбоноор наадажа, командадаа 17 очко асараа ха юм. Энэнэй удаа багшанарай, технологическа институдуудай командануд добтолго, хамгаалгаяа ехэл болгоомжотойгоор хэжэ, хэниинь хэн гэшэгүй гэхээр наадаха баатай болоо. Багшанарай институдай басагад Оксана Пятых, Татьяна Сорокина, Татьяна Василенко гэгшэд даам даамай добтолгонуудые хэжэ ороходоо, уулзалгынгаа тоо 12:0 болгожорхино. Уулзалгын хоёрдохи хахадта технологическа институдай команда хамгаалгаяа бага зэргэ hайжаруулжа, 46:38 гэhэн тоотойгоор шүүгдэхэ баатай болоо.

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай команда республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Тренернүүд Виктор Вампилов, Людмила Степанова гэгшэдэй хүмүүжүүлhэн «Салют», технологическа институдай командануд хоёрдохи, гурбадахи hууринуудые эзэлhэн байба.

Мүрысөөнэй hүүлшын үдэр баскетболой федераци мэргэн спортсменүүдые тодоруулха конкурс үнгэргэбэ. Эндэ нарин сэмбын комбинадай командын гэшүүн Надежда Иванова багшанарай институдhаа Татьяна Сорокина хоёр бүмбэгэ холоhоо шэдэдэг мэргэн спортсменкэнүүд гэhэн нэрэдэ хүртөө. Эдэ хоёр тус тустаа арбан нэгэн очко абаhан байба. Гурбадахи hуурие дүн хамта юhэн очко абаhан Каменскын дунда hургуулиин 10-дахи классай hурагша Светлана Батаева эзэлжэ, командынгаа гэшүүдые баясуулба.

Мүрысөөндэ түрүүлжэ гараhан командануд болон спортсменүүдтэ республикын Физкультура болон спортын талаар гүрэнэй комитедэй кубок, грамота, дипломууд, үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаа.

С. АФАНАСЬЕВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сессиин ээлжээтэ заседани дээрэhээ ТАСС-ай корреспондентнүүдэй бэшэhэн тоосоон газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаhанда. «Юуень абаад, юуень орхихоб?» гэhэн гаршагтайгаар барлагданхай. Үргэн дэлгэр орон соохи байдал тухай тобшоор хөөрэhэн мэдээсэлнүүдэй суглуулбари номерой нэгэдэхи хуудаhанда мүн лэ уншагшадай анхаралда байха.

Республикын ажалша коллективүүдтэ мүнөө үедэ хэгдэжэ байhан ажал тухай тобшоор хөөрэhэн мэдээсэлнүүд энэл хуудаhанда байха.

«Партийна ажабайдал: съездын урда тээхи hанамжанууд» гэhэн ниитэ гаршаг доро Улаан-Үдын прибор бүтээлгын нэгэдэлэй парткомой секретарь С. Солянигай «Уставые баримталха гү, али...» гаршагтай статья номерой хоёрдохи хуудаhанай нээлтэ дээрэ барлагдаба.

1990 оной Ленинскэ шангуудые олгохо тухай СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Эрдэм техникын талаар Ленинскэ болон Гүрэнэй шангуудые олгохо комитедэй дурадхалые КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет дэмжэhэн байна. Энэ асуудалаар абтаhан тогтоол номерой гурбадахи хуудаhанда үгтэнхэй.

Газетын мүнөөдэрэй номерой дүрбэдэхи хуудаhан спортой hүүлэй сүм зорюулагдаба.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Газар дэлхэйн үхибүүд юун тухай дууланаб». 10.20—Хоккей. Дэлхэйн чемпионат. Чехословакиин болон СССР-эй суглуулагдамал командануд наадаха. 12.20—«Белые розы»—баримтата фильм. 12.55—Арадай уран бэлигэй телевизионно программануудай «hолонго» гэжэ уласхоорондын VIII фестиваль Б. Фектистов наадаха (СССР). 13.30—Время. 16.45—Ород арадай инструментнүүдэй Свердловскын залуушуулай оркестр наадаха. 17.10—«Компьютертэй хөөрэлдөөн». 18.00—Хүүгэдтэ зорюулагдаhан дамжуулга (англи хэлэнэй хэшээлтэй). 19.00—«Соведүүдтэ — засаг». Грузидахи политическэ байдал. Грузиин КП-гэй ЦК-гай секретарь В. Гургенидзе дамжуулгада хабаадаха. 19.30—Время. 20.00—Хоккей. Дэлхэйн чемпионат. Чехословакиин ба СССР-эй суглуулагдамал командануд наадаха. 22.00—Время. 22.30—Соносхолнууд. 22.35—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.45 — Кинопанорама. 00.15—«Эксперимент острова Хайнань» — телевизионно баримтата фильм. Хитадай урда захадахи аралай түүхэ ба мүнөөнэй байдал. 00.50—Багахан концерт. 00.01—01.00—Футбол. Нүхэд ёhоной уулзалга. Ирландиин ба СССР-эй суглуулагдамал командануд наадаха. Ирландиhаа дамжуулагдаха.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Монрепо» —баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Физикэ. 9-дэхи класс. Техническэ творчествын кружогто хэгдээ... 10.05—11.05—Немец хэлэн. 1-дэхи ба 2-дохи жэлээ hуралсагшадта. 11.35, 12.35—Хүгжэм. 5-дахи класс. И. Стравинский. «Петрушка». 12.05—«За синей птицей»—баримтата фильм. 12.05—«Странный брак»—3-дахи ба 4-дэхи серинүүд. 15.20—16.45—Забhарлалга. УЛААН-ҮДЭ. 16.45—Буряадай Композиторнуудай холбооной 50 жэлэй ойдо. Композитор Анатолий Андреевэй зохёохы ажал ябуулгын үдэшэ. 18.05—«Талын галнууд»—тележурнал (буряадаар). 18.50—Байгал. 19.10—«Хамтадаа бодожо үзээбди». «Телемарафоной» сууряан. 19.55—Соносхолнууд. МОСКВА. 20.00 — СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. Забhарлалгын үедэ —«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 22.15—Сергей Березинэй дуунууд. 22.30—Н. В. Гоголиин зохёолнуудаар бүтээгдэhэн фильм. «Женитьба» гэhэн уран hайханай фильм.

Кино, театрнуудта

Русский театр драмы
Звезды на утреннем небе — в 19-30.

«Дружба»
Я уже не боюсь — в 10, Псы — в 14, 16, 18, 19-40, Танцор Диско — в 11-30, 21-10.

«Прогресс»
Красный зал—Чаша терпения — в 10, 11-50, 13-40, 15-30, 17-20, 19-10, 21. Перед сеансами — беспроигрышная вещевая лотерея. Зеленый зал — Короткое замыкание — в 9-40, 13-50, 21-30, Стеклянный лабиринт — в 11-40, 15-50 Мудрая царица Мандухай (2 серии)— в 18-10.

«Родина»
Шакалы — в 10, 12, 14, 16, 18-10, 20, 21-50.

«Октябрь»
Белый флюгер — в 9-40, Четыре мушкетера (2 серии)— в 11-20, 15-30, 19-30, Четверо против Кардинала—в 14, 18, 21-50.

«Эрдэм»
Принцесса-павлин — в 9-40, 14-10, Мистер Индия (2 серии) — в 11-30, 16, 18-30, 20-50.

«Восток»
Фантазеры — в 15-30, О любви говорить не будем — в 17, 19, 21.

«Байкал»
Султан-Бейбарс (2 серии)— в 18, 20-30.

ДК «Текстильщик»
Бейбарс (2 серии)— в 18, 20.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45 Н-03426. Заказ № 96.